

Exhortatio ad martyrium

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ.

1 «Οἱ ἀπογεγαλακτισμένοι ἀπὸ γάλακτος, οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μαστοῦ, θλίψιν ἐπὶ θλίψει προσδέχου, προσδέχου ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι, ἔτι μικρὸν ἔτι μικρὸν, διὰ φαυλισμὸν χειλέων, διὰ γλώσσης ἐτέρας.» καὶ ὑμεῖς τοίνυν κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ὡς οὐκέτι σάρκινοι οὐδὲ «ἐν Χριστῶ» νήπιοι προκόψαντες «ἐν τῇ» νοητῇ ὑμῶν «ἡλικία», Ἀμβρόσιε θεοσεβέστατε καὶ Πρωτόκρητε εὐσεβέστατε, καὶ μηκέτι «χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος» ἀλλὰ «στερεᾶς τροφῆς», ἀκούετε ὡς «ἀπογεγαλακτισμένοι ἀπὸ γάλακτος» καὶ «ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μαστοῦ», τίνα τρόπον ὡς ἀθληταῖς τοῖς ἀπογεγαλακτισμένοις οὐχ ἀπλῆ θλίψις ἀλλὰ τις «θλίψις ἐπὶ θλίψει» προφητεύεται. ὁ δὲ μὴ ἀπωθούμενος τὴν «ἐπὶ θλίψει» θλίψιν, ἀλλ' ὡς γενναῖος ἀθλητῆς αὐτὴν προσδεχόμενος εὐθέως προσδέχεται καὶ «ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι», ἥς μετ' οὐ πολὺ τῆς «ἐπὶ θλίψει» θλίψεως ἀπολαύσει· τοιοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ἔτι μικρὸν ἔτι μικρὸν.» 2 Ἄλλὰ καὶ εἰ φαυλίζοιεν ἡμᾶς καὶ ἐξευτελίζοιεν ἦτοι ἀσεβεῖς ἢ μωροὺς ἀποκαλοῦντες οἱ ἀλλότριοι τῆς κατὰ τὰς ἀγίας γραφὰς διαλέκτου, ὑπομιμησκόμεθα ὅτι ἡ «ἐπ' ἐλπίδι» ἐλπίς, ἡ «ἔτι μικρὸν» ἀποδοθησομένη ἡμῖν, ἀποδοθήσεται «διὰ φαυλισμὸν χειλέων, διὰ γλώσσης ἐτέρας». καὶ τίς οὐκ ἂν προσδέχοιτο «θλίψιν ἐπὶ θλίψει», ἵνα εὐθέως προσδέξῃται καὶ «ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι», λογισάμενος μετὰ Παύλου «ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ», ὧν ὡσπερὶ ὠνούμεθα τὴν μακαριότητα, «πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς» ἀπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ μάλιστα ἐπεὶ «τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν» «ἐλαφρὸν» τοῖς μὴ βαρουμένοις ὑπὸ τῶν περιεστηκότων καὶ τυγχάνον καὶ λεγόμενον, ὅσω πλεῖον ὑπερβάλλον γίνεται, τοσοῦτω μείζον καὶ πλεῖον «βάρος αἰωνίου δόξης κατεργάζεται ἡμῖν», εἰ παρὰ τὸν καιρὸν τῶν θλιβόντων καὶ ὡσπερὶ πιέζειν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐθελόντων ἀποστρέψαντες τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἐπιπόνων σκοποῖμεν οὐ τὰ ἐνεστηκότα ἐπίπονα ἀλλὰ τὰ διὰ τὴν ἐν τούτοις ὑπομονὴν τοῖς «νομίμως» ἐν Χριστῶ ἀθλήσασι χάριτι θεοῦ ἀποκείμενα, πολλαπλασιάζοντες τὰς εὐεργεσίας καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τῶν τοῦ ἀγωνισαμένου καμάτων τσαῦτα δωρουμένον, ὅσα ἂν πρέπη μὴ γλισχρολογουμένῳ διδόναι τῷ μεγαλοδῶρῳ καὶ ἐπιστημόνως τὰς ἑαυτοῦ χάριτας μεγεθύνοντι θεῷ ἐπὶ τοὺς ὅση δύναμις διὰ τοῦ καταπεφρονηκέναι τοῦ ὄστρακίνου σκεύους ἐπιδειξαμένους τὴν ὅλην ψυχῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην. 3 Ὅλη δὲ ψυχῇ νομίζω ἀγαπᾶσθαι τὸν θεὸν ὑπὸ τῶν ἀποσπώντων καὶ διίστάντων αὐτὴν διὰ πολλὴν τὴν πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τῷ θεῷ προθυμίαν οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ γηίνου σώματος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παντὸς σώματος· οἷς οὐδὲ μετὰ περισπασμοῦ καὶ περιελκυσμοῦ τινος γίνεται τὸ ἀποθέσθαι «τὸ» «τῆς ταπεινώσεως» «σῶμα», ὅταν καιρὸς διδῶ διὰ τοῦ νομιζομένου θανάτου ἐκδύσασθαι τὸ σῶμα «τοῦ θανάτου» καὶ ἐπακουσθῆναι ἀποστολικῶς εὐξάμενον καὶ εἰπόντα· «τα λαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» τίς γὰρ τῶν «ἐν τῷ σκῆνι» στεναζόντων διὰ τὸ βαρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ φθαρτοῦ σώματος οὐχὶ καὶ εὐχαριστήσῃ πρότερον εἰπών· «τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» βλέπων ὅτι διὰ τῆς ὁμιλίας ῥυσθεῖς ἀπὸ «τοῦ σώματος τοῦ θανάτου» ἀγίως ἀναφθέγγεται τό· «χάρις τῷ θεῷ διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν». εἰ δέ τι τὸ τοιοῦτο χαλεπὸν φαίνεται, οὐκ «ἐδίψησε» «πρὸς τὸν θεὸν» τὸν ἰσχυρὸν «τὸν ζῶντα» οὐδὲ ἐπεπόθησε πρὸς τὸν θεὸν «ὄν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων» οὐδὲ εἶπε· «πότε ἄρα ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ;» οὐδὲ ἐν ἑαυτῷ ἐλογίσατο ἄ διαλογισάμενος ὁ προφήτης, λεγομένου τοῦ·

«ποῦ ἐστὶν ὁ θεὸς σου;» αὐτῷ, «καθ' ἐκάστην ἡμέραν» ἐξέχεεν ἐφ' ἑαυτὸν «τὴν ψυχὴν» αὐτοῦ, ἐπιπλήσων αὐτῇ ἔτι κατ' ἀσθένειαν περιλύπω γινομένη καὶ συνταρασσομένη καὶ λέγων· «ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορτάζοντος.» 4 Εὐχόμεν οὖν ὑμᾶς παρ' ὄλον τὸν ἐνεστηκότα ἀγῶνα μεμνη μένους τοῦ ἀποκειμένου πολλοῦ ἐν οὐρανοῖς μισθοῦ τοῖς διωχθεῖσι καὶ ὄνειδισθεῖσιν «ἐνεκεν δικαιοσύνης» καὶ ἐνεκεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου χαίρειν καὶ ἀγαλλιᾶν καὶ σκιρτᾶν, ὡσπερ οἱ ἀπόστολοι ἐχάρησάν ποτε καταξιωθέντες «ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι». εἰ δὲ καὶ ποτε αἰσθάνοισθε συστολῆς περὶ τὴν ψυχὴν ὑμῶν, εἰπάτω αὐτῇ ὁ ἐν ἡμῖν Χριστοῦ νοῦς θελούσῃ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ καὶ αὐτὸν συγγεῖν· «ἵνα τί περίλυπος εἶ ψυχῆ; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ.» καὶ πάλιν. εἴθε μὲν μηδαμῶς μὴ ταραχθεῖη ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς δικαστηρίοις καὶ παρὰ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ἐπιφερομένοις τῷ τραχήλῳ φρουροῖτο ὑπὸ τῆς ὑπερεχούσης «πάντα νοῦν» εἰρήνης τοῦ θεοῦ καὶ γαληνιάζοι, λογιζομένη ὅτι οἱ ἐκδημοῦντες «ἐκ τοῦ σώματος» ἐνδὴ μοῦσιν αὐτῷ τῷ τῶν ὄλων κυρίῳ· εἰ δὲ μὴ τηλικούτοί ἐσμεν, ὡς αἰεὶ τὸ ἀτάραχον διατηρεῖν, κἂν μὴ ἐκχέοιτο μὴδὲ τοῖς ἕξω ἐμφαίνοιτο ἡ τῆς ψυχῆς ταραχὴ, ἵνα ἀπολογίας χῶραν ἔχωμεν πρὸς θεὸν λέγοντες αὐτῷ· «ὁ θεὸς μου, πρὸς ἑμαυτὸν ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη.» με μνησθαι δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος παρακαλεῖ καὶ τοῦ ἐν Ἡσαΐα τοῦτον εἶρη μένου τὸν τρόπον· «μὴ φοβεῖσθε ὄνειδισμὸν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φαντισμῷ αὐτῶν μὴ ἠτᾶσθε.» καὶ γὰρ ἄτοπον ἐναργῶς ἐφεστῶτος θεοῦ τῆ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κινήσει καὶ τοῖς ἐν γῆ καὶ θαλάσσει ὑπὸ τῆς θείας τέχνης αὐτοῦ ἐπιτελουμένοις ἐν παντοδαπῶν ζώων καὶ φυτῶν γενέσεσι καὶ συστάσεσι καὶ τροφαῖς καὶ αὐξήσεσι καμμύσαι μὲν καὶ μὴ ἐνοραῖν θεῷ, τρέφαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ φόβον τῶν μετ' ὀλίγον τεθνηζομένων καὶ παραδοθησομένων τῇ κατ' ἀξίαν αὐτῶν δίκῃ. 5 Τῷ μὲν οὖν Ἀβραάμ ποτε ὑπὸ θεοῦ εἶρητο· «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου», ἡμῖν δὲ τάχα μετ' ὀλίγον λεχθήσεται· ἔξελθετε ἀπὸ τῆς ὅλης γῆς· ὧ πείθεσθαι καλὸν, ἵνα ἡμῖν ταχέως δείξῃ τοὺς οὐρανοὺς, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ καλουμένη τῶν οὐρανῶν βασιλεία. περὶ μὲν οὖν πολλῶν ἀρετῶν ἔστιν ἰδεῖν τὸν βίον ἀγῶνων πεπληρωμένον καὶ τοὺς ἀγωνιζομένους. δόξουσι γὰρ περὶ μὲν σωφροσύνης καὶ ἕτεροι τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ μερίδος ἠγωνίσθαι πολλοὶ, καὶ μετὰ ἀνδρείας ἔναπο τεθνηκέναι τινὲς τηροῦντες τὴν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ δεσπότου πρόθεσιν, φρονήσεώς τε ἐπιμεμελησθαι οἱ περὶ τοὺς ἐξεταζομένους λόγους δεῖ νοῖ, καὶ δικαιοσύνη ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκέναι οἱ δικαίως ζῆν προτεθειμέ νοι. καὶ στρατεύεταιί γε καθ' ἐκάστης ἀρετῆς ἦτοι «τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα» <ἦ> καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἐκτός· περὶ δὲ εὐσεβείας μόνον «τὸ ἐκλεκτὸν» ἀγωνίζεται «γένος, τὸ βασιλειον ἱεράτευμα, τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, ὁ λαὸς ὁ εἰς περιποίησιν» οὐδὲ μέχρι τοῦ δοκεῖν δεικνύντων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ὅτι, εἰ ἔστι τὰ ἀνταγωνιζόμενα τοῖς εὐσεβέσι, προτίθενται ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθνήσκειν προτιμώντες τὸν μετ' εὐσεβείας θάνατον τοῦ μετὰ ἀσεβείας ζῆν. καὶ ἕκαστός γε τῶν ἀπὸ τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους εἶναι θελόντων ἀκούειν πείθεται θεοῦ παντὶ καιρῷ λέγοντος, καὶ ὅτε ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ οἱ προφάσει τοῦ εἶναι πολύθεοι ὄντες ἄθεοι, τό· «οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ» καὶ τό· «ὄνομα θεῶν ἐτέρων οὐκ ἀναμνησθήσεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν». διόπερ «καρδία» μὲν ὁ θεὸς τοῖς τοιούτοις «πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται» τοῖς τοιούτοις «εἰς σωτηρίαν», καταλαμβάνουσιν ὅτι οὔτε δικαιοθήσονται, ἐὰν μὴ οὕτω πιστεύσωσι τῷ θεῷ τῆς καρδίας αὐτῶν οὕτω διακειμένης, οὔτε ἐν σωτηρία ἔσονται, ἐὰν μὴ ὁποῖα ἡ διάθεσις ἦ, τοιοῦτος καὶ ὁ λόγος. ἑαυτοὺς γὰρ ἀπατῶσιν οἱ νομίζοντες ἀρκεῖν πρὸς τὸ τυχεῖν ἐν Χριστῷ τέλους τό· «καρδία γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην», κἂν μὴ προσῆ τό· «στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν». καὶ ἔστι γε εἰπεῖν ὅτι μᾶλλον ἔστι

«τοῖς χεῖλεσι» τιμᾶν τὴν καρδίαν «πόρρω» ἔχοντα ἀπὸ θεοῦ, ἢ περ τῆ «καρδία» τιμᾶν αὐτὸν, τοῦ στόματος μὴ ὁμολογοῦντος «εἰς σωτηρίαν». 6 Εἶπερ δὲ ὁ φάσκων· «οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον οὐδὲ παν τὸς ὁμοίωμα» καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς διαφερόντων πρὸς ἄλληλα τοῦ· «οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς» καὶ τοῦ· «οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς», ταῦτα λέγει, μὴ ποτε ὁ μὲν διακείμενος πρὸς τὰ εἰδῶλα λατρεύῃ αὐτοῖς· ὁ δὲ μὴ διακείμενος ἀλλὰ διὰ δειλίαν, ἢ περ ὀνομάζει συμπεριφορὰν, καθυποκρινόμενος αὐτὰ ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν ὁμοίως τοῖς πολλοῖς εὖσε βεῖν οὐ λατρεύει μὲν προσκυνεῖ δὲ τοῖς εἰδώλοις. καὶ εἶποιμ' ἂν ὅτι οἱ ἐπὶ δικαστηρίου ἐξομνύμενοι τὸν χριστιανισμόν ἢ πρὸ δικαστηρίου οὐ λατρεύουσι μὲν προσκυνοῦσι δὲ τοῖς εἰδώλοις, λαμβάνοντες τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ τὸ «θεὸς» ἐπὶ ματαίῳ καὶ ἀψύχῳ ὕλῃ. προσεκύνουν δὲ οὕτως καὶ οὐκ ἐλάτρευον εἰδώλοις ὁ βεβηλωθεὶς λαὸς «εἰς τὰς θυγατέρας Μωάβ». γέγραπται γοῦν αὐταῖς λέξεσιν ὅτι «ἐκάλεσαν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν εἰδώλων αὐτῶν, καὶ ἔφαγεν ὁ λαὸς τῶν θυσιῶν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ». καὶ παρατήρει ὅτι οὐκ εἴρηται· καὶ ἐλάτρευσαν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν μετὰ τὸς αὐτὰ σημεῖα καὶ τέρατα ὑπὸ μίαν καιροῦ ῥοπήν πεισθῆναι ὑπὸ τῶν γυναικῶν, μεθ' ὧν ἐξεπόρνεον, πρὸς τὸ νομίσει θεοὺς τὰ εἰδῶλα. τάχα δὲ οὕτως καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἐξόδῳ μοσχοποιίαν «προσεκύνησαν», οὐ λατρεύσαντες τῷ μόσχῳ, ὃν γινόμενον ἐθεάσαντο. δοκίμιον οὖν καὶ ἐξεταστήριον τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀγάπης νομιστέον ἡμῖν γεγονέναι τὸν ἐστηκότα πειρασμόν. «πειράζει γὰρ ὁ κύριος ὑμᾶς», ὡς ἐν Δευτερονομίῳ γέγραπται, «εἰδέναι, εἰ ἀγαπᾶτε τὸν κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν». ἀλλ' ὑμεῖς πειραζόμενοι «ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύσεσθε καὶ αὐτὸν φοβηθήσεσθε καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φυλάξεσθε», καὶ μάλιστα τὴν· «οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ», «καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσεσθε καὶ αὐτῷ προστεθήσεσθε», λαμβάνοντι μὲν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν τῆδε χωρίων, προστιθέντι δὲ αὐτῷ εἰς «τὴν», ὡς ὁ ἀπόστολος ὠνόμασεν, «αὔξησιν τοῦ θεοῦ» ἐν αὐτῷ. 7 Ἀλλὰ καὶ εἶπερ «πᾶν ῥῆμα» πονηρὸν «βδέλυγμα κυρίῳ» τῷ θεῷ σου ἐστὶ, πηλίκον «βδέλυγμα» νομιστέον εἶναι τὸ πονηρὸν τῆς ἀρνήσεως ῥῆμα καὶ τὸν πονηρὸν τῆς ἄλλου θεοῦ ἀναγορεύσεως λόγον καὶ τὸν πονηρὸν κατὰ τύχης ἀνθρώπων, πράγματος ἀνυποστάτου, ὄρκου; οὐ προτεινομένου ἡμῖν μνημονευτέον τοῦ διδάξαντος τό· «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως». εἶπερ γὰρ ὁ ὀμνύς οὐρανὸν παρανομεῖ τὸν θρόνον τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ ὀμνύς γῆν ἀσεβεῖ τὸ λεγόμενον «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ» θεοποιῶν, καὶ ὁ ὀμνύς εἰς Ἱεροσόλυμα ἀμαρτάνει, καίτοι γε πόλις μεγάλου βασιλέως ἐστὶ, καὶ ὁ ὀμνύς τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν πλημμελεῖ· πηλίκον ἀμάρτημα εἶναι νομιστέον τὸ ὀμνύναι τύχην τινός; μνημονευτέον δὲ τότε καὶ τοῦ· περὶ παντὸς ἀργοῦ ῥήματος δώσετε «λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.» τίς γὰρ ἄλλος οὕτως ἀργὸς λόγος ὡς ὁ ἐν ἀρνήσει ὄρκος; ἀλλ' εἰκὸς ὅτι θελήσει ἡμᾶς κατασοφίσασθαι δι' ὧν ἂν δύνηται ὁ ἐχθρὸς πρὸς τὸ προσκυνῆσαι «τῷ ἡλίῳ ἢ τῇ σελήνῃ ἢ παντὶ τῷ κόσμῳ τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». ἀλλ' ἡμεῖς ἐροῦμεν ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ταῦτα «οὐ προσέταξεν.» οὐδαμῶς γὰρ προσκυνητέον τὰ κτίσιμα παρόντος τοῦ κτίσαντος καὶ διαρκούντος καὶ φθάνοντος πρὸς τὴν πάντων εὐχὴν. καὶ οὐδ' αὐτὸς γ' ἂν θέλοι ὁ ἥλιος προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ μερίδος, εἰκὸς δὲ ὅτι οὐδὲ ὑπὸ ἄλλου τινός· ἀλλὰ μιμούμενος τὸν εἰπόντα· «τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεὸς ὁ πατήρ» ὡσπερὶ φήσει τῷ προσκυνεῖν αὐτὸν ἐθέλοντι· τί με λέγεις θεόν; εἷς ἐστὶ θεὸς ἀληθινός· καὶ τί με προσκυνεῖς; «κύριον γὰρ τὸν θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.» γενητός εἰμι κἀγώ· τί βούλει προσκυνεῖν τὸν προσκυνοῦντα; κἀγὼ γὰρ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ προσκυνῶ καὶ λατρεύω καὶ αὐτοῦ πειθόμενος τοῖς ἐπιτάγμασι «τῆ ματαιότητι» ὑποτέταγμα «διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι» καὶ ἐλευθερωθήσομαι «ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς» νῦν καὶ αὐτὸς

ἐνδεδεμένος φθαρτῶ σώματι «εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ.»
8 Ἔστι προσδοκῆσαι καὶ τῆς ἀσεβείας τινὰ προφήτην τάχα οὐκ ἓνα ἀλλὰ πλείονας
λαλήσοντας ἡμῖν ὡς κυρίου «ῥῆμα, ὃ οὐ προσέταξε» κύριος, ἢ ὡς σοφίας λόγον τὸν
ἀλλότριον τῆς σοφίας, ἵν' ἡμᾶς ἀποκτείνῃ τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ἀλλ' ἡμεῖς
καὶ τότε ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον ἡμῶν εἴπωμεν· «ἐγὼ δὲ ὡσεὶ
κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ ἔγε νόμην
ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων». καλὴ γὰρ ἡ πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς λόγους κώφωσις, ἐπὶ
ἀπογινώσκωμεν τὴν τῶν τὰ χεῖρονα λεγόντων ἐπανόρθωσιν. 9 Χρήσιμον δὲ ἡμᾶς
ἐννοεῖν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν ἐπὶ τὰ ἐναντία προκαλουμένων, τί διδάξαι βουλόμενος ὁ
θεὸς φησι τό· «ἐγὼ εἶμι κύριος ὁ θεὸς σου ζηλωτής.» καὶ οἶμαί γε ὅτι ὄν τρόπον
νυμφίος ἐπὶ στρέφων τὴν νύμφην πρὸς τὸ σεμνῶς βιοῦν συνάγουσαν μὲν πᾶσαν ἑαυ
τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παντὶ δὲ τρόπῳ φυλαττομένην ἐκχεῖσθαι πρὸς ἕτερόν τινα
παρὰ τὸν νυμφίον, κἂν σοφὸς ἦ, ἐμφαίνοι ἂν ζῆλον ὡς φαρμάκῳ τῇ τοιαύτῃ
ἐμφάσει πρὸς τὴν νύμφην χρώμενος· οὕτως ὁ χρηματίζων, καὶ μάλιστα ἐὰν
φαίνεται «ὁ πρωτότοκος εἶναι πάσης κτίσεως», φησὶ πρὸς τὴν νύμφην ψυχὴν θεὸς
εἶναι ζηλωτής, πάσης τῆς πρὸς τὰ δαιμόνια πορνείας καὶ τοὺς νομιζομένους εἶναι
θεοὺς ἀφιστάς τοὺς ἀκρωμένους· καὶ ὡς θεὸς γε οὕτω ζηλωτής φησι περὶ τῶν ὅπως
ποτὲ ὀπίσω θεῶν ἐτέρων ἐκπεπορνευκότων· «αὐτοὶ παρ ἐζήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶ,
παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνη, ἐπὶ
ἔθνη ἀσυνέτω παρορ γιῶ αὐτούς· ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου, καυθήσεται
ἕως ἄδου κατωτάτου.» 10 Κἂν μὴ δι' ἑαυτὸν δὲ ὡς σοφὸς ὁ νυμφίος καὶ ἀπαθὴς ἀπο
στρέφῃ παντὸς μολυσμοῦ τὴν μεμνηστευμένην, ἀλλὰ γε δι' ἐκείνην ὁρῶν αὐτῆς τὸν
μολυσμὸν καὶ τὸν βδελυγμὸν πάντα τὰ ἰάσασθαι καὶ ἐπιστρέψαι αὐτὴν δυνάμενα
ποιήσει, ὡς αὐτεξουσίῳ φύσει προσάγων λόγους ἀποτρεπτικούς τοῦ πορνεύειν.
ποῖον ἂν οὖν μiasμὸν νοήσαις χεῖρονα γίνεσθαι ψυχῇ, ὅπως ποτὲ ἄλλον ἀγορευούση
θεὸν καὶ μὴ ὁμολογούση τὸν ἀληθῶς ἓνα καὶ μόνον κύριον; καὶ οἶμαί γε ὅτι, ὡσπερ
«ὁ κολλώμενος τῇ πόρνη ἐν σώμα ἔστιν», οὕτως ὁ μὲν ὁμο λογῶν τινα καὶ μάλιστα
ἐν καιρῷ βασάνου καὶ ἐξετάσεως τῆς πίστεως ἀνακιρνᾶται καὶ ἐνοῦται τῷ
ὁμολογουμένῳ· ὁ δὲ ἀρνούμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως τρόπον μαχαίρας
διακοπούσης ἀπ' ἐκείνου, ὃν ἀρνεῖται, πάσχει τὴν διαίρεσιν χωριζόμενος ἐκείνου,
ὃν ἠρνήσατο. διόπερ ἐπίστη σον, μὴ ποτε ὡς ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον συμβῆναι τῷ
ὁμολογοῦντι τὸ ὁμολογηθῆναι καὶ τῷ ἀρνούμενῳ τὸ ἀρνηθῆναι εἴρηται τό· «ὃς ἐὰν
ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, κἀγὼ ὁμολογήσω ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν
τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». καὶ εἴποι δ' ἂν ὁ αὐτολόγος καὶ ἡ αὐτοαλήθεια τῷ
τε ὁμολογήσαντι καὶ τῷ ἀρνησα μένῳ· «ὧ μέτρῳ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν».
σὺ μὲν οὖν ὁ μετρήσας μέτρῳ τῆς πρὸς με ὁμολογίας καὶ πληρώσας τὸ μέτρον τῆς
ὁμολογίας ἀπολήψῃ μέτρον τῆς ἀπ' ἐμοῦ ὁμολογίας «σεσαλευμένον πεπιεσμένον
ὑπερεκχυνόμενον», ὅπερ δοθήσεται «εἰς τὸν κόλπον» σου· καὶ σὺ δὲ ὁ μετρήσας τῷ
τῆς ἀρνήσεως μέτρῳ καὶ ἀρνησάμενός με τὸ ἀνάλογον τῷ μέτρῳ τῆς ἀρνήσεως
ἀπολήψῃ μέτρον τῆς ἀπ' ἐμοῦ περὶ σοῦ ἀρνήσεως. 11 Πῶς δὲ πληροῦται μέτρον
ὁμολογίας ἢ οὐ πληροῦται ἀλλ' ἐλλεῖπει, οὕτως ἂν θεωρήσασιν. εἰ παρ' ὅλον τὸν
τῆς ἐξετάσεως καὶ τοῦ πειρασμοῦ χρόνον μὴ διδοίμεν τρόπον τῷ διαβόλῳ ἐν ταῖς
καρδίαις ἡμῶν, μολύνειν ἡμᾶς διαλογισμοῖς πονηροῖς θέλοντι ἀρνήσεως ἢ διψυχίας
ἢ τινος πιθανότητος προκαλουμένης ἐπὶ τὰ ἐχθρὰ τῷ μαρτυρίῳ καὶ τῇ τελειότητι,
καὶ πρὸς τούτῳ εἰ μὴδὲ λόγῳ ἀλλοτρίῳ τῆς ὁμολογίας ἑαυτοὺς μαινοίμεν καὶ εἰ
πάντα φέρομεν τὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὄνειδισμὸν καὶ χλεύην καὶ γέλωτα καὶ
δυσφημίαν καὶ ἔλεον, ὃν δοκοῦσιν ἡμᾶς ἐλεεῖν, πεπλανημένους καὶ μωροὺς ὑπολαμ
βάνοντες εἶναι καὶ ἐσφαλμένους ἀποκαλοῦντες, ἔτι δὲ εἰ μὴ περιελκοίμεθα
περισπώμενοι καὶ ὑπὸ τῆς περὶ τὰ τέκνα ἢ τὴν τούτων μητέρα ἢ τινα τῶν

νομιζομένων εἶναι ἐν τῷ βίῳ φιλάτων φιλοστοργίᾳ πρὸς τὴν κτῆσιν ἢ πρὸς τὸ ζῆν τοῦτο, ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἀποστρα φέντες ὅλοι γενοίμεθα τοῦ θεοῦ καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτῷ ζωῆς ὡς κοινωνήσοντες τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ καὶ τοῖς μετόχοις αὐτοῦ, τότε ἂν εἴποιμεν ὅτι ἐπληρώσαμεν τὸ μέτρον τῆς ὁμολογίας· εἰ δὲ κἂν ἐνί τινι λείπομεν, οὐκ ἐπληρώσαμεν ἀλλ' ἐμολύναμεν τὸ τῆς ὁμολογίας μέτρον καὶ ἐπεμίξαμεν τι αὐτῷ ἀλλότριον. διὸ δεησόμεθα ὧν δέονται οἱ ἐποικοδομήσαντες τῷ θεμελίῳ «ξύλα» ἢ «χόρτον» ἢ «καλάμην». 12 Καὶ τοῦτο δὲ ἡμᾶς εἰδέναι χρή, ὅτι τὰς καλουμένας τοῦ θεοῦ διαθήκας ἐπὶ συνθήκαις παρεδεξάμεθα αἷς πρὸς αὐτὸν ἐποίησά μεθα ἀναδεχόμενοι τὸ κατὰ χριστιανισμὸν βιοῦν. καὶ ἐν ταῖς πρὸς θεὸν συνθήκαις ἡμῶν ἦν πᾶσα ἢ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτεία, λέγον· «εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.» πολλακίς δὲ ἐμπνουστότεροι γεγόναμεν ἀκούοντες καὶ τοῦ· «τί γὰρ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἄνθρωπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.» τὸ δὲ δεῖν ἀρνεῖσθαι ἑαυτὸν καὶ αἶρειν τὸν ἑαυτοῦ σταυρὸν καὶ τῷ Ἰησοῦ ἀκολουθεῖν οὐ μόνος Ματθαῖος, οὗ τὴν λέξιν παρεθέμεθα, ἀνεγράψεν ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς καὶ Μάρκος. ἄκουε γὰρ Λουκᾶ μὲν λέγοντος· «ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς;» Μάρκου δὲ· «καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλη τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, σώσει αὐτήν. τί δὲ ὠφελήσει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; τί γὰρ δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» πάλαι τοίνυν ὀφείλομεν ἀρνεῖσθαι ἑαυτοὺς καὶ λέγειν· «ζῶ οὐκέτι ἐγώ.» καὶ νῦν δὲ φανήτω, εἰ ἄραντες ἑαυτῶν τὸν σταυρὸν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαμεν· ὅπερ γέγονεν, εἰ «ζῆ» ἐν ἡμῖν «Χριστός». εἰ θέλομεν ἡμῶν σῶσαι τὴν ψυχὴν, ἵνα αὐτὴν ἀπολάβωμεν κρείττονα ψυχῆς, καὶ μαρτυρίῳ ἀπολέσωμεν αὐτήν. ἐὰν γὰρ ἀπολέσωμεν αὐτήν ἕνεκεν Χριστοῦ αὐτῷ ἐπιρρίπτουντες αὐτήν ἐν τῷ δι' αὐτὸν θανάτῳ, τὴν ἀληθῆ σωτηρίαν περιποιήσομεν αὐτῇ· ἐὰν δὲ τὸ ἐναντίον, ἀκούσομεν ὅτι οὐδὲν ὠφελείται ὁ τὸν ὅλον κερδήσας αἰσθητὸν κόσμον διὰ τῆς ἰδίας ἀπωλείας ἢ διὰ τοῦ ἑαυτὸν ἐζημιῶσθαι. ἀπαξ δὲ ἀπολέσας τις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἢ ζημιωθείς αὐτήν, κἂν τὸν ὅλον κερδήσῃ κόσμον, οὐ δυνήσεται αὐτὸν δοῦναι «ἀντάλλαγμα τῆς» ἀπολλυμένης «ψυχῆς». ἢ γὰρ «κατ' εἰκόνα θεοῦ» δεδημιουργημένη τιμιωτέρα ἐστὶ πάντων σωμάτων. εἷς μόνος δεδύνηται δοῦναι ἀντάλλαγμα τῆς ἀπολλυμένης πρότερον ψυχῆς ἡμῶν, ὁ ὠνησάμενος ἡμᾶς τῷ ἑαυτοῦ «τιμίῳ αἵματι». 13 Καὶ κατὰ τινος δὲ βαθυτέρους λόγους φησὶν Ἡσαΐας· «ἔδωκά σου ἄλλαγμα Αἴγυπτον καὶ Αἰθιοπίαν καὶ Σὺνῆν ὑπὲρ σου· ἀφ' οὗ σὺ ἔντιμος ἐγενήθης ἐναντίον ἐμοῦ», τὸν δὲ περὶ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν ἀκριβῆ λόγον ἐὰν φιλομαθοῦντες ἐν Χριστῷ καὶ ἡδη ποτὲ τὸ «δι' ἐσόπτρου» καὶ «ἐν αἰνίγματι» μαρθάνειν ὑπερβαίνειν θέλοντες σπεύδητε πρὸς τὸν καλέσαντα, ὅσον οὐδέπω «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» εἴσεσθε ὡς φίλοι τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς καὶ διδασκάλου. οἱ γὰρ φίλοι ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων μαρθάνουσιν ἢ γυμνῇ σοφίᾳ φωνῶν καὶ λέξεων καὶ συμβόλων καὶ τύπων, προσβάλλοντες τῇ τῶν νοητῶν φύσει καὶ τῷ τῆς ἀληθείας κάλλει. εἶπερ

πιστεύετε ὅτι Παῦλος ἠρπάγη «εἰς τρίτον οὐρανὸν» καὶ «ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξδὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι», ἀκολούθως εἴσαθε ὅτι τῶν τότε Παύλῳ ἀποκαλυφθέντων ῥημάτων ἀρρήτων, μεθ' ἃ καταβέβηκεν ἀπὸ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, πλείονα καὶ μείζονα εὐθέως γνώσαθε, μετὰ τὴν γνώσιν οὐ καταβήσομενοι, ἔὰν αἴροντες τὸν σταυρὸν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ ἀκολουθῆτε, ὃν ἔχομεν «ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς.» καὶ αὐτοὶ οὐκ ἀφιστάμενοι τῶν ὀπίσω αὐτοῦ διελεύσαθε τοὺς οὐρανοὺς, οὐ μόνον γῆν καὶ τὰ περὶ γῆς μυστήρια ὑπερβαίνοντες ἀλλὰ καὶ οὐρανοὺς καὶ τὰ περὶ αὐτῶν. ἔστι γὰρ ἐν τῷ θεῷ ἐναποτεθησαυρισμένα πολλῶ μείζονα τούτων θεάματα, ἅτινα οὐδεμία φύσις τῶν ἐν σώματι μὴ πρότερον ἀπαλλαγεῖσα παντὸς σώματος χωρῆσαι δύναται. πέπεισμαι γὰρ ὅτι ὧν εἶδεν ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὁ τῶν ἀστέρων χορὸς ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων ἀγίων, οὓς ἐποίησεν ὁ θεὸς «πνεῦμα» καὶ «πυρὸς φλόγα», πολλῶ μείζονα ταμιεύεται καὶ τηρεῖ παρ' ἑαυτῷ ὁ θεὸς, ἵνα αὐτὰ φανερώσῃ, ὅταν πᾶσα «ἡ κτίσις» ἐλευθερωθῇ «ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ».

14 Καὶ ἐπέκεινα οὖν τις προμαρτύρων πλείον τι παρὰ πολλοὺς μάρτυρας ἐχόντων τὸ ἐν Χριστῷ φιλομαθὲς τάχιον ἀναβήσεται. σοὶ δὲ, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, ἐνιδόντι ἐξητασμένως εὐαγγελικῇ φωνῇ πάρεστιν ἰδεῖν, ὡς ἄρα τάχα ἢ οὐδεὶς τῶν πώποτε ἢ πάνυ ὀλίγοι χύσεως μακαρισμοῦ ἐπιτεύξονται ἐξαιρέτου τινὸς καὶ πλείονος· ἐν ὁποίῳ ἔση καὶ σὺ, εἰ τὸν ἀγῶνα ἀδιστακτικῶς διανήξαι. τὰ δὲ ῥήματα οὕτως ἔχει· ὁ Πέτρος εἶπε ποτε τῷ σωτήρι· «ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἡ κολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς» (δη λονότι τοῖς ἀποστόλοις)· «ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντες τέσσοι μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ θεὸς ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ αὐτοὶ ἐπὶ θρόνους δώδεκα κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, πολυπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει». τούτων δὲ ἕνεκεν τῶν ῥητῶν ἠὺξάμην ἂν τοσαῦτα κτησάμενος ἐπὶ γῆς, ὅποσα ἔχεις, ἢ καὶ τούτων πλείονα γενέσθαι μάρτυς ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ, ἵνα «πολυπλασίονα» λάβω ἢ, ὡς ὁ Μάρκος φησὶν, «ἐκατονταπλασίονα» <ἃ> πολλῶ πλείονά ἐστιν ὀλίγων, ὅποια καταλείψομεν, ἔὰν ἐπὶ μαρτύριον κληθῶμεν, ἐκατονταπλασιαζομένων. τούτου δὲ ἕνεκεν εἰ μαρτυρῶ, ἐβουλόμην καὶ τέκνα καταλιπεῖν μετὰ ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν, ἵνα καὶ παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται», πολυπλασιῶν καὶ ἀγιωτέρων τέκνων χρηματίσω πατὴρ ἢ, ἵν' ὠρισμένως εἴπω, ἐκατονταπλασιῶν. εἶπερ δὲ εἰσι πατέρες, περὶ ὧν εἴρηται τῷ Ἀβραάμ· «σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ», εἶποι ἂν τις (οὐκ οἶδα εἰ ἀληθεύων)· τάχα ἐκεῖνοι πατέρες εἰσὶ μαρτυρήσαντες ποτε καὶ ἀφέντες τέκνα, ἀνθ' ὧν πατέρες γεγόνασι πατέρων τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ καὶ ἄλλων τοιούτων πατριαρχῶν· εἰκὸς γὰρ τοὺς ἀφέντας τέκνα καὶ μαρτυρήσαντας οὐ νηπίων ἀλλὰ πατέρων γίνεσθαι πατέρας. 15 Ἐὰν δὲ τις ὡσπερὶ ζῆλῶν χαρίσματα τὰ μείζονα καὶ μακαρίζων πλουσίους μάρτυρας καὶ πατέρας μάρτυρας «ἐκατονταπλασίονα» γεννήσοντας τέκνα καὶ ἐκατονταπλασίονας ἀγροὺς καὶ οἰκίας ληψομένους ζητῇ, εἰ εὐλόγως ἐκεῖνοι παρὰ τοὺς ἐν βίῳ πένητας μάρτυρας πολυπλασιαζομένην ἔξουσι τὴν ἐν νοητοῖς κτήσιν, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι, ὡσπερ οἱ βασάνους καὶ πόνους ὑπομείναντες τῶν μὴ ἐν τούτοις ἐξητασμένων λαμπροτέραν ἐπεδείξαντο τὴν ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἀρετὴν, οὕτως οἱ πρὸς τῷ φιλοσωματεῖν καὶ φιλοζωεῖν καὶ τοὺς τοσοῦτους κοσμικοὺς δεσμοὺς διακόψαντες καὶ διαρρήξαντες μεγάλη τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπῃ χρησάμενοι καὶ ἀληθῶς ἀνειληφότες τὸν ζῶντα τοῦ θεοῦ λόγον καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώτερον «ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον» δεδύνηνται τοὺς τοσοῦτους διακόψαντες δεσμοὺς καὶ κατασκευάσαντες ἑαυτοῖς πτέρυγας ὡσπερ

ἀετὸς ἐπιστρέφει «εἰς τὸν οἶκον τοῦ προεστηκότος» ἑαυτῶν. ἄξιον οὖν ὥσπερ τοῖς μὴ ἐξετασθεῖσιν ἐν βασάνοις καὶ πόνοις παραχωρεῖν πρωτείων πρὸς τοὺς ἐν ἀρθρεμβόλοις καὶ ποικίλοις στρεβλωτηρίοις καὶ πυρὶ ἐνεπιδειξαμένους τὴν ὑπομονήν, οὕτως καὶ ἡμῖν τοῖς πένησι, κὰν μαρτυρήσωμεν, ὁ λόγος ὑποβάλλει ἐξίστασθαι πρωτείων ὑμῖν τοῖς διὰ τὴν ἐν Χριστῷ πρὸς θεὸν ἀγάπην πατοῦσι τὴν ἀπατηλὴν δόξαν καὶ τῶν πολλῶν καθικνουμένην καὶ τὴν τοσαύτην κτῆσιν καὶ τὴν πρὸς τέκνα φιλοστοργίαν. 16 Ἄμα δὲ καὶ τήρει τὸ σεμνὸν τῆς γραφῆς πολυπλασιασμὸν καὶ ἑκατονταπλασιασμὸν ὑπισχνουμένης ἀδελφῶν καὶ τέκνων καὶ γονέων καὶ ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν· οὐ συγκατηρίθμηται δὲ τούτοις γυνή· οὐ γὰρ εἴρηται· πᾶς ὅστις ἀφήκεν ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, πολλαπλασίονα λήψεται· «ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» 17 Ὅπερ τοίνυν εἶπεν Ἰησοῦς τῷ λαῷ καθιστὰς αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἀγίαν γῆν, ταῦτα καὶ ἡμῖν ἂν λέγοι νῦν ἡ γραφή· ἔχει δὲ οὕτως ἡ λέξις· «νῦν φοβήθητε κύριον καὶ λατρεύσατε αὐτῷ ἐν εὐθύτητι καὶ ἐν δικαιοσύνῃ.» ἔρεϊ δὲ ἡμῖν ἀναπειθομένοις εἰδωλολατρεῖν καὶ τὰ ἐξῆς οὕτως ἔχοντα· «περιέλεσθε τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἷς ἐλάτρευσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν τῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ λατρεύετε κυρίῳ.» κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ὅτε κατηχεῖσθαι ἐμέλλετε. εὐλόγως ἂν ὑμῖν εἴρητο· «εἰ δὲ μὴ ἀρέσκει ὑμῖν λατρεύειν κυρίῳ, ἐκλέξασθε ὑμῖν αὐτοῖς σήμερον τίνι λατρεύσετε, εἴτε τοῖς θεοῖς τῶν πατέρων ὑμῶν τῶν ἐν τῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ εἴτε τοῖς θεοῖς τῶν Ἀμορραίων, ἐν οἷς ὑμεῖς κατοικεῖτε ἐπὶ τῆς γῆς.» καὶ ἔλεγεν ἂν ὑμῖν ὁ κατηχῶν· «ἐγὼ δὲ καὶ ἡ οἰκία μου λατρεύσομεν κυρίῳ, ὅτι ἅγιός ἐστιν.» νῦν δὲ ταῦτα οὐκ ἔχει χώραν ὑμῖν λέγεσθαι· τότε γὰρ εἶπετε· «μὴ γένοιτο ἡμῖν καταλιπεῖν κύριον, ὥστε λατρεύειν θεοῖς ἑτέροις. κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν αὐτὸς θεὸς ἐστίν, ὃς ἀνήγαγεν ἡμᾶς καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ διεφύλαξεν ἡμᾶς ἐν πάσῃ τῇ ὁδῷ, ἣ ἐπορεύθημεν ἐν αὐτῇ» ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς περὶ θεοσεβείας συνθήκαις πάσαις τοῖς κατηχοῦσιν ὑμᾶς ἀπεκρίθητε τόδε· «καὶ ἡμεῖς λατρεύσομεν κυρίῳ· οὗτος γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐστίν.» εἰ τοίνυν ὁ παραβὰς τὰς πρὸς ἀνθρώπους συνθήκας ἄσπονδός τις ἐστὶ καὶ σωτηρίας ἀλλότριος, τί λεκτέον περὶ τῶν διὰ τοῦ ἀρνεῖσθαι ἀθετούντων ἃς ἔθεντο πρὸς θεὸν συνθήκας καὶ παλινδρομούντων ἐπὶ τὸν σατανᾶν, ὧν βαπτιζόμενοι ἀπετάξαντο; λεκτέον γὰρ πρὸς τὸ τοιοῦτον τοὺς λελαλημένους ὑπὸ τοῦ Ἡλεὶ τοῖς υἱοῖς λόγους· «ἐὰν ἀμαρτάνων ἀμαρτάνῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ εἰς κύριον ἀμαρτάνῃ, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;» 18 Μέγα θέατρον συγκροτεῖται ἐφ' ὑμῖν ἀγωνιζομένοις καὶ ἐπὶ τὸ μαρτύριον καλουμένοις· ὡς εἰ τὸ τοιοῦτον ἐλέγομεν γίνεσθαι ἐπὶ τινῶν νομιζομένων παραδόξων ἀγωνιστῶν ἴσυναγωνιζομένων ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ἀγῶνος μυρίων ὄσων. καὶ οὐκ ἔλαττόν γε τοῦ Παύλου ἐρεῖτε, ὅταν ἀγωνίζεσθε· «θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.» ὅλος οὖν ὁ κόσμος καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν καὶ πάντες ἄνθρωποι, οἳ τε ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ μερίδος καὶ οἱ ἀπὸ τῶν λοιπῶν, ἀκούσονται ἡμῶν ἀγωνιζομένων τὸν περὶ χριστιανισμοῦ ἀγῶνα. καὶ ἦτοι οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι ἐφ' ἡμῖν εὐφρανθήσονται, καὶ «ποταμοὶ κροτήσουσι χεῖρι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται», «καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ πεδίου ἐπικροτήσουσι τοῖς κλάδοις·» ἢ, ὃ μὴ εἶη, καὶ κάτω δυνάμεις αἱ ἐπικρασεῖσιν εὐφρανθήσονται. οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἰδεῖν ἐκ τῶν τῷ Ἡσαΐα γεγραμμένων τὰ λεχθησόμενα ὑπὸ τῶν ἐν ἄδου τοῖς νενικημένοις καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ μαρτυρίου καταπεπτωκόσιν, ἵν' ἔτι φρίξωμεν τὴν ἐν τῷ ἀρνεῖσθαι ἀσεβείαν. λεχθήσεσθαι γὰρ οἶμαι πρὸς τὸν ἀρνησάμενον τοιαῦτα· «ὁ ἄδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι· συνηγέρθησάν σοι πάντες οἱ γίγαντες οἱ ἄρξαντες τῆς γῆς, οἱ ἐγείραντες ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν πάντας βασιλεῖς ἐθνῶν. πάντες ἀποκριθήσονται καὶ ἐροῦσί σοι». τίνα δὲ ἐροῦσιν αἱ νενικημένοι δυνάμεις

τοῖς νενικημένοις καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐαλωκότες τοῖς ἐν ἀρνήσει ἐαλωκότες, τίνα οὖν ταῦτα; «καὶ σὺ ἐάλως ὡσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης». ἐὰν δὲ καὶ με γάλῃ τις ἐλπίδος τυγχάνων καὶ ἐνδόξου τῆς ἐν θεῷ ὑπὸ δειλίας ἢ πόνων προσαγομένων ἡττηθῆ ἔν θεῷ, ἀκούσεται· «κατέβη εἰς ἄδου ἢ δόξα σου, ἢ πολλὴ εὐφροσύνη σου· ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν, καὶ τὸ κατακάλυμμά σου σκώληξ.» εἰ δὲ καὶ ἔλαμψέ τις ἐν ταῖς ἐκ κλησίαις πολλάκις ὡς «ὁ ἐωσφόρος» ἐπιφαινόμενος αὐταῖς λαμπάντων αὐτοῦ τῶν καλῶν ἔργων «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων» καὶ μετὰ ταῦτα τὸν μέγαν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος τὸν στέφανον ἀπολώλεκε τοιοῦτου θρόνου, ἀκούσεται· «πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων; συνετρίβη ἐπὶ τὴν γῆν.» καὶ τοῦτο δὲ πρὸς αὐτὸν λεχθήσεται τῷ διαβόλῳ διὰ τῆς ἀρνήσεως ὡμοιωμένον· «ρίφήση ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος μετὰ πολλῶν τεθνηκότων ἐκκε κεντημένων μαχαίραις καταβαινόντων εἰς ἄδου. ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔση καθαρὸς.» πῶς γὰρ ἔσται καθαρὸς αἷματι καὶ φόνῳ τῷ βδελυκτῷ τῆς ἀρνήσεως πταίσματι μεμιασμένος καὶ ἐμπεφυρμένος τηλικούτῳ κακῷ; νῦν δεῖξωμεν ὅτι ἠκούσαμεν τοῦ «ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος», πρόσχωμεν, μή ποτε κἂν δισταγμὸς περὶ τοῦ, πότερον ποτε ἀρνητέον ἢ ὁμολογητέον, γένηται ἐν ἡμῖν· ἵνα μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ τοῦ Ἥλιου λεχθῆ λόγος οὕτως ἔχων· «ἕως πότε ὑμεῖς χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; εἰ ἔστι κύριος ὁ θεὸς, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ.» 19 Εἰκὸς δὲ ἡμᾶς καὶ ὄνειδισθῆσθαι ὑπὸ γειτόνων καὶ μυκτηρισθῆσθαι ὑπὸ τινῶν κυκλοῦντων ἡμᾶς καὶ τὴν κεφαλὴν ὡς ἐπὶ ἀνοήτοις κινούντων ἡμῖν. ἀλλὰ τούτων συμβαινόντων ἡμεῖς λέγωμεν πρὸς θεόν· «ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν, μυκτηρισμὸν καὶ γέλωτα τοῖς κύκλῳ ἡμῶν. ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι, κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς. ὄλην τὴν ἡμέραν ἢ ἐντροπή μου κατ' ἐναντίον μου ἔστι, καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με, ἀπὸ φωνῆς ὄνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος, ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκοντος.» μακάριον δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσι συμβαίνουσι τὴν ἀπὸ παρρησίας τοῦ προφήτου ἐπιφερομένην αὐτοῖς φωνὴν εἰπεῖν τῷ θεῷ τήν· «ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς. καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου. καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν.» 20 Μνημονεύωμεν ὅτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνοντες καὶ νοοῦντες τὰς ἕξω τοῦ βίου ὁδοὺς τῷ θεῷ φαμεν τό· «ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου.» νῦν καιρὸς ἀναμιμνήσκεσθαι τοῦ· ὅτι τόπος κακώσεώς ἐστι τῆς ψυχῆς τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ᾧ τετα πεινώμεθα· ἵνα εὐχόμενοι λέγωμεν τό· «ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως, καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου.» θαρρόυντες δὲ λέγωμεν καὶ τό· «εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰ διεπετάσαμεν χεῖρας ἡμῶν πρὸς θεὸν ἀλλότριον, οὐχὶ ὁ θεὸς ἐκζητήσῃ ταῦτα;» 21 Μὴ τὸ ἐν φανερῷ δὲ μόνον μαρτύριον ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν κρυπτῷ τελείως ἀναλαβεῖν ἀγωνισώμεθα, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀποστολικῶς ἀναφθεγξώμεθα τό· «τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καύχημα ἡμῶν, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀγιότητι καὶ εὐλογίᾳ θεοῦ» «ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ.» συνάπτωμεν δὲ τῷ ἀποστολικῷ τὸ προφητικὸν τό· «αὐτὸς δὲ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας» ἡμῶν, καὶ μάλιστα, ἐὰν τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγώμεθα· ὅτε φήσομεν τὸ ὑπὸ μόνων μαρτύρων λεγόμενον τῷ θεῷ τό· «ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὄλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.» ἐὰν δὲ ποτε ἀπὸ τοῦ φρονήματος «τῆς σαρκὸς» ὑποβάλληται ἡμῖν φόβος τῶν ἀπειλούντων ἡμῖν θάνατον δικαστῶν, τότε εἴπωμεν αὐτοῖς τὸ ἀπὸ τῶν Παρομιῶν· «υἱέ, τίμα τὸν κύριον, καὶ ἰσχύσεις· πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.» 22 Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὰ προκειμένα ἐστὶν ἡμῖν χρησιμὸν. φησὶν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ ὁ Σολομῶν· «ἐπήνεσα ἐγὼ πάντας τοὺς τεθνηκότας ὑπὲρ τοὺς ζῶντας, ὅσοι αὐτοὶ ζῶσιν ἕως τοῦ νῦν.» τίς δ' ἂν οὕτως εὐλόγως ἐπαινοῖτο τεθνηκῶς ὡς ὁ αὐτοπροαιρέτως τὸν θάνατον ὑπὲρ

εὐσεβείας ἀναδεξάμενος; ὁποῖος ἦν ὁ Ἐλεάζαρος «τὸν μετ' εὐ κλείας θάνατον μάλλον ἢ τὸν μετὰ μύσους βίον ἀναδεξάμενος καὶ αὐτο προαιρέτως ἐπὶ τὸ τύμπανον προάγων», ὅστις «λογισμὸν ἀστεῖον ἀνα λαβὼν ἄξιον τῆς ἐνενηκονταετοῦς αὐτοῦ ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γήρωσ ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐπικτήτου καὶ ἐπιφανοῦς πολιᾶς καὶ τῆς ἐκ παιδὸς καλλίστης ἀνατροφῆς μάλλον δὲ τῆς ἀγίας καὶ θεοκτίστου νομοθεσίας» εἶπεν· ὅτι «οὐκ ἔστι τῆς ἡμετέρας ἡλικίας ἄξιον ὑποκριθῆναι, ἵνα πολλοὶ τῶν νέων ὑπολαβόντες Ἐλεάζαρον τὸν ἐνενηκονταετῆ μετὰ βεβληκέναι εἰς ἀλλοφυλισμὸν, καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπόκρισιν καὶ διὰ τὸ μικρὸν καὶ ἀκαριαῖον ζῆν πλανηθῶσι δι' ἐμὲ, καὶ μύσος καὶ κηλῖδα τοῦ γήρωσ κατακτήσομαι. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔξε λοῦμαι τὴν ἐξ ἀνθρώπων τιμωρίαν, ἀλλὰ τὰς τοῦ παντοκράτορος χεῖρας οὔτε ζῶν οὔτε θανῶν ἐκφεύξομαι. διόπερ ἀνδρείως νῦν με ταλλάξας τὸν βίον τοῦ μὲν γήρωσ ἄξιος φανήσομαι, τοῖς δὲ νέοις ὑπόδειγμα γενναῖον καταλελοιπῶς εἰς τὸ προθύμως καὶ γενναίως ὑπὲρ τῶν σεμνῶν καὶ ἀγίων νόμων εὐθανατίζειν.» εὐχομαι δὲ ὑμᾶς παρὰ ταῖς θύραις τοῦ θανάτου μάλλον δὲ τῆς ἐλευθερίας γενομένους, μάλιστα εἰ πόνοι προσάγοιντο (οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἀπελπίσαι ἀπὸ τῆς βουλῆς τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν παθεῖν ὑμᾶς), τοιαῦτα εἰπεῖν· «τῷ κυρίῳ τῷ τὴν ἀγίαν γνῶσιν ἔχοντι φανερόν ἐστιν ὅτι δυνάμενος ἀπολυθῆναι τοῦ θανάτου σκληρὰς ὑποφέρω κατὰ σῶμα ἀλγηδόνας μαστιγούμενος, κατὰ ψυχὴν δὲ ἡδέως διὰ τὸν αὐτοῦ φόβον ταῦτα πάσχω.» τοιοῦτος δὴ ὁ θάνατος Ἐλεάζαρου ἦν, ὡς ἐπειρησθαι αὐτῷ· «οὐ μόνον τοῖς νέοις ἀλλὰ καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ ἔθνους τὸν ἑαυτοῦ θάνατον γενναϊότητος ὑπόδειγμα καὶ μνημόσυνον ἀρετῆς καταλέλοιπε.» 23 Καὶ οἱ ἑπτὰ δὲ ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς ἀναγραφέντες ἀδελφοὶ, οὓς «μάστιξι καὶ νευραῖς» ἠκίσατο Ἀντίοχος ἐμμένοντας τῇ θεοσε βείᾳ, δυνήσονται παράδειγμα κάλλιστον εἶναι ῥωμαλέου μαρτυρίου παντὶ λογισαμένῳ ἂν, εἰ μέλλει παιδαρίων εἶναι ἐλάττων, οὐ καθ' ἓνα μόνον βασάνους ὑπομεινάντων ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν αἰκίαν τῶν ἀδελφῶν τεθεωρηκέναι παράστημα εὐτονον εὐσεβείας ἐπιδειξαμένων. ἀφ' ὧν εἷς γενόμενος, ὡς ἡ γραφὴ ὠνόμασε, «προηγόρος» εἶπε πρὸς τὸν τύραννον· «τί μέλλεις ἐρωτᾶν καὶ μανθάνειν; ἔτοιμοι γὰρ ἀποθνήσκειν ἐσμέν ἢ παραβαίνειν τοὺς πατρίους νόμους». τί δὲ δεῖ λέγειν, ὅποια ὑπέμειναν τηγάνων καὶ λεβήτων ἐκφυρομένων, ἵνα ἐν αὐτοῖς βασανισθῶσι προπαθόντες ἕκαστος διάφορα; ὁ γὰρ ὀνομασθεὶς αὐτῶν «προηγόρος» ἐγλωσσοτομήθη πρῶτον· εἶτα περιεσκυθίσθη τὴν κεφαλὴν, καὶ οὕτως ἤνεγκε τὸν περιεσκυθισμὸν ὡς ἄλλοι τὴν διὰ τὸν θεῖον νόμον περιτομήν, νομίζων καὶ ἐν τούτῳ πληροῦν λόγον διαθήκης θεοῦ. καὶ οὐκ ἄρκεσθεὶς γε τούτοις ὁ Ἀντίοχος ἠκρωτηρίασεν αὐτὸν «τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς μητρὸς συνορώντων» τῇ θεᾷ κολάζων τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὴν μητέρα καὶ οἰόμενος τὴν πρόθεσιν αὐτῶν διὰ τῶν οὕτω νομιζομένων φοβερῶν κινήσειν. οὕτως δὴ ὁ Ἀντίοχος τοῦ τοῖς μὴ ἄρκεσθεὶς «ἄχρηστον» ὡς πρὸς τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν «γενόμενον» δι' ὧν πρῶτον ἐκόλασεν «ἐκέλευσε τῇ» ἐν τοῖς τηγάνοις καὶ τοῖς λέβησι «πυρᾷ προσάγειν ἔμπουν καὶ τηγανίζειν» αὐτόν. ὡς δὲ ἡ ἀτμίς ἀνεδίδοτο ὑπὸ τῆς ὠμότητος τοῦ τυράννου ὀπτωμένων τῶν τοῦ γενναϊοτάτου ἀθλητοῦ τῆς εὐσεβείας σαρκῶν, οἱ λοιποὶ «παρεκάλουν ἀλλήλους σὺν τῇ μητρὶ γενναίως τελευτᾶν» παραμυθούμενοι ἑαυτοὺς τῷ λογισμῷ τοῦ ἐφορᾶν ταῦτα τὸν θεόν· ἥρκει γὰρ αὐτοῖς εἰς ὑπομονὴν ἢ πειθῶ τοῦ παρεῖναι τοῖς ὑπομένουσι τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμόν· καὶ παρεκάλει αὐτοὺς ὁ ἀγνωθῆτης τῶν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῶν, παρακαλούμενος καὶ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, εὐφραίνόμενος ἐπὶ τοῖς κατεξανισταμένοις τῶν τηλικούτων πόνων. εὐκαιρον δ' ἂν εἴη καὶ ἡμᾶς ἐν τοιοῦτοις γενομένους εἰπεῖν τοὺς ἐκείνων λόγους πρὸς ἑαυτοὺς τοῦτον ἔχοντας τὸν τρόπον οὕτως· «κύριος ὁ θεὸς ἐφορᾷ καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐφ' ἡμῖν παρακαλεῖται.» 24 Τοῦ πρώτου τοῦτον τὸν τρόπον δοκιμασθέντος, ὡς δοκιμάζεται χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ, ὁ δεύτερος «ἐπὶ τὸν ἐμπαιγμὸν» ἤγετο· οὗ τὸ «δέρμα σὺν

ταῖς θριξὶ περισύραντες» οἱ διάκονοι τῆς τυραννικῆς ὠμότητος ἐπὶ μετάνοιαν ἐκάλουν τὸν πεπονθότα ἔπερω τῶντες, εἰ φάγεται τῶν εἰδωλοθύτων «πρὶν τιμωρηθῆναι τὸ σῶμα κατὰ μέλος» αὐτῶ. ὡς δ' ἠρνήσατο τὴν μετάνοιαν, ἐπὶ «τὴν ἐξῆς» ἤχθη «βάσανον» τηρῶν τὴν ἔνστασιν μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς. μηδαμῶς γὰρ θραυσθεὶς μηδὲ ἐνδοὺς πρὸς τοὺς πόνους ταῦτα εἶπε πρὸς τὸν ἀσεβῆ· «σὺ μᾶλλον, ἀλάστορ, ἐκ τοῦ παρόντος ἡμᾶς ζῆν ἀπολύεις, ὁ δὲ τοῦ κόσμου βασιλεὺς ἀποθανόντας ἡμᾶς ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ νόμων εἰς αἰώνιον ἀναβίωσιν ζωῆς ἀναστήσει.» 25 Καὶ ὁ τρίτος δὲ ἐν οὐδενὶ τὰς ἀλγηδόνας τιθέμενος καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην καταπατῶν αὐτὰς «τὴν γλῶσσαν αἰτηθεὶς ταχέως προέβαλε καὶ τὰς χεῖρας εὐθαρσῶς προέτεινεν» εἶπε τε· διὰ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους ταῦτα καταλιπὼν ἐλπίζω αὐτὰ ἀπὸ θεοῦ κομίσασθαι τοιαῦτα, οἷα ἂν ἀποδώῃ θεὸς τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἀθληταῖς. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τέταρτος ἐβασανίζετο τὰς αἰκίας φέρων καὶ λέγων ὅτι· «αἰρετὸν μεταλλάσσοντας ἀπ' ἀνθρώπων τὰς ἀπὸ τοῦ θεοῦ προσδοκᾶν ἐλπίδας καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀναστήσεσθαι» ἀνάστασιν, ἣν οὐκ ἀναστήσεται ὁ τύραννος· οὐ γὰρ «εἰς ζωὴν» ἀλλὰ εἰς ὄνειδισμὸν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον ἀναστήσεται. ἐξῆς τὸν πέμπτον ἠκίστατο, ὃς ἐνιδῶν τῷ Ἀντιόχῳ ὠνειδίσειεν αὐτῶ τὸ φθαρτὸν μὴ κολούων αὐτοῦ τὴν ὑπερηφανίαν, νομίζοντας μεγάλην εἶναι ἐξουσίαν τὴν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τυραννίδα. ἔφασκε δὲ καὶ ἐν τούτοις ὧν τὸ ἔθνος μὴ «καταλελειφθαι» ὑπὸ θεοῦ τοῦ ὅσον οὐδέπω τὸν Ἀντιόχον «καὶ τὸ σπέρμα» αὐτοῦ βασανίσοντος. μετὰ τοῦτον ὁ ἔκτος πρὸς τῷ ἀποθνήσκειν γενόμενος «μὴ πλα νῶ», εἶπεν· ἡμεῖς ὑπὲρ ἡμετέρων ἀμαρτημάτων δίκας τίνοντες, ἴν' ἐν τοῖς πόνους καθαρισθῶμεν, ἐκουσίως «ταῦτα πάσχομεν». ἔλεγέ τε αὐτῶ, ὡς ἄρα οὐ χρή νομίζειν αὐτὸν ἀθῶον ἔσεσθαι «θεομαχεῖν» ἐπι χειροῦντα· θεομάχος γὰρ ὁ τοῖς ἀπὸ τοῦ λόγου θεοποιηθεῖσι μαχόμενος. 26 Τελευταῖον δὲ τὸν νεώτερον ὁ Ἀντιόχος εἰς χεῖρας λαβὼν καὶ πεισθεὶς καὶ τοῦτον εἶναι ἀδελφὸν τῶν ἐν οὐδενὶ τὰς τηλικαύτας ἀλγηδόνας θεμένων καὶ τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐκείνοις προαίρεσιν ἄλλαις ἐφόδοις ἐχρήτο, νομίζων αὐτὸν παρακλήσεσι πεισθήσεσθαι καὶ ταῖς δι' ὄρκων πιστώσεσι περὶ τοῦ πλοῦσιον αὐτὸν ποιήσειν καὶ «μακα ριστὸν» «μεταθέμενόν τε ἀπὸ τῶν πατρίων» «καὶ» εἰς φίλους ἐγκατα ταχθέντα καὶ «χρείας» βασιλικὰς ἐμπιστευθέντα. ὡς δ' οὐδὲν ἦνυε τὴν ἀρχὴν μηδὲ προσέχοντος τοῦ νεανίου ὡς ἀλλοτρίοις τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως τοῖς λεγομένοις, «προσκαλεσάμενος τὴν μητέρα παρήνει γί νεσθαι τοῦ μεираκίου σύμβουλον ἐπὶ σωτηρία». ἡ δὲ ἐπιδειξαμένη πείσειν περὶ ὧν ἠθελε τὸν υἱὸν καὶ χλευάσασα τὸν τύραννον πολλοὺς τῷ υἱῷ ἐκίνει λόγους περὶ ὑπομονῆς, ὡς τὸν νεανίαν μὴ περιμείναντα τὴν ἐπιφερομένην κόλασιν προλαβόντα προκαλέσασθαι τοὺς δημίους λέγοντα· τί μέλλετε καὶ βραδύνετε; ἀκούομεν γὰρ νόμου τοῦ δοθέντος ἀπὸ θεοῦ· οὐ προσιέναι δεῖ πρόσταγμα ἐναντιούμενον θεοῖς λόγοις. ἀλλὰ καὶ ὡς περὶ βασιλεὺς ἀποφαινόμενος κατὰ τῶν ὑπ' αὐτῶ δικαζομένων ἀπεφίηνατο κρίσιν τὴν κατὰ τοῦ τυράννου, δικάζων μᾶλλον αὐτὸν ἢ περ δικαζόμενος· καὶ ἔφασκεν, ὡς ἄρα ἐπὶ τοὺς οὐρα νίους παῖδας ἀράμενος χεῖρας, οὐκ ἐκφεύξεται «τὴν τοῦ παντοκράτορος ἐπόπτου θεοῦ κρίσιν.» 27 Ἦν δὲ τότε τὴν μητέρα τῶν τοσοῦτων ἰδεῖν «εὐψύχως» φέρουσαν «διὰ τὰς ἐπὶ τὸν θεὸν ἐλπίδας» τοὺς πόνους καὶ τοὺς θανάτους τῶν υἱῶν· δρόσοι γὰρ εὐσεβείας καὶ πνεῦμα ὁσιότητος οὐκ εἶων ἀνάπτεσθαι ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς τὸ μητρικὸν καὶ ἐν πολλαῖς ἀναφλεγόμενον ὡς ἐπὶ βαρυτάτοις κακοῖς πῦρ. νομίζω δὲ καὶ ταῦτα χρησιμώτατα πρὸς τὸ προκείμενον ἐπιτεμόμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς παρατεθεῖσθαι· ἴν' ἴδωμεν, ὅσον δύναται κατὰ τῶν τραχυτάτων πόνων καὶ τῶν βαρυτάτων βασάνων εὐσέβεια καὶ τὸ πρὸς θεὸν φίλτρον παντὸς φίλτρου καθ' ὑπερβολὴν πλεῖον δυνάμενον. τούτῳ δὲ τῷ πρὸς θεὸν φίλτρῳ ἀνθρωπίνῃ ἀσθένειᾳ οὐ συμπολιτεύεται ὑπερόριος ἀφ' ὅλης τῆς ψυχῆς ἐλαυνομένη καὶ οὐδὲ κατὰ ποσὸν ἐνεργεῖν δυναμένη, ὅπου ἐστὶν ὁ οἶός τε εἰπεῖν·

«ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ κύριος» καὶ «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν». 28 Ὅποιον δ' ἐστὶ τὸ μαρτύριον καὶ πόσην παρῤῥησίαν ἐμποιοῦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἐντεῦθεν ἔστι καταμαθεῖν. φιλότιμός τις ὁ ἅγιος ὢν καὶ ἀμείψασθαι θέλων τὰς φθασάσας εἰς αὐτὸν εὐερ γεσίας ἀπὸ θεοῦ ζητεῖ, τί ἂν ποιήσαι τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀπ' αὐτοῦ εἴληφε· καὶ οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκει οἶονεὶ ἰσόρροπον ταῖς εὐερ γεσίαις δυνάμενον ἀπὸ ἀνθρώπου εὐπροαιρέτου ἀποδοθῆναι θεῷ, ὡς τὴν ἐν μαρτυρίῳ τελευτήν. γέγραπται γὰρ ἐν τῷ ἑκατοστῷ καὶ πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ψαλμῷ τὰ μὲν τῆς ἐπαπορήσεως οὕτως· «τί ἀνταπο δώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;» τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀπαντήσεως εἰπόντος· τί ἀνταποδώσει τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀπ' αὐτοῦ εἴληφεν ὁ λέγων, οὕτως εἰρημένα· «ποτήριον σωτηρίου λήψομαι καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι». «ποτήριον δὲ σωτηρίου» ἔθος ὀνομάζεσθαι τὸ μαρτύριον, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὕρομεν. ἡνίκα γὰρ μείζονος ὀρέγονται τιμῆς οἱ θέλοντες «ἐκ δεξιῶν» καὶ «ἐξ εὐωνύμων» καθεσθῆναι τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ κύριος· «δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω;» ποτήριον λέγων τὸ μαρτύριον. ὅπερ ἐστὶ σαφές καὶ ἐκ τοῦ· «πάτερ εἰ δυνατὸν παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ». πλὴν μανθάνομεν ὅτι συγκαθίσει καὶ συμβασιλεύσει καὶ συνδικάσει τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων ὁ πῶν τὸ ποτήριον ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπιεν ὁ Ἰησοῦς. τοῦτ' οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ «σωτηρίου» «ποτήριον», ὅπερ ὁ λαβὼν ἐπικαλέσεται «τὸ ὄνομα κυρίου»· «πᾶς δὲ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται.» 29 Ἄλλὰ εἰκός τινα διὰ τό· «πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» μὴ ἀκριβῶσαντα τὸ βούλημα τῆς γραφῆς νομίζειν ὅτι οἶονεὶ καὶ ὁ σωτὴρ ἐδειλίασε παρὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν· ἐκεῖνου δὲ δειλιάσαντος, εἴποι τις ἂν, ὅτι τίς γενναῖος εἰς αἰεὶ; πρῶτον δὲ πευσόμεθα τῶν ταῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ὑπολαμβανόντων, εἰ ἐλάττων ἦν τοῦ λέγοντος· «κύριος φωτισμός μου καὶ σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσον. ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου. ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπῶ.» τάχα δὲ οὐδὲ ἄλλου τινός ἐστι ταῦτα ἐν τῷ προφήτῃ λεγόμενα τὰ ῥήματα ἢ τοῦ σωτῆρος διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς φωτισμὸν καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ σωτηρίαν οὐδένα φοβουμένου καὶ διὰ τὸν ὑπερασπισμὸν, ὃν ὑπερήσπι ζεν αὐτοῦ ὁ θεὸς, ἀπὸ μηδενὸς δειλιώντος. τούτου δὲ καὶ ἡ καρδία οὐδαμῶς ἐφοβεῖτο παρατασσομένης ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς τοῦ σατανᾶ παρεμβολῆς· ἠλπιζε δὲ καὶ ἐπὶ θεῷ πεπληρωμένη ἱερῶν δογμάτων αὐτοῦ καρδία ἐπανισταμένου αὐτῷ πολέμου. οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖ νυν ἔστι καὶ κατὰ δειλίαν λέγειν τό· «πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» καὶ ἀπὸ ἀνδρείας φάσκειν· «ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου.» μὴ ποτ' οὖν λανθάνῃ τι ἡμᾶς ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἐπιστήσεις τῷ παρὰ τοῖς τρισὶν εἰρημένῳ τῷ δεικτικῷ τοῦ ποτηρίου. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος ἀνέγραψε λέγοντα τὸν κύριον· «πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», ὁ δὲ Λουκᾶς· «πάτερ, εἰ βούλει, παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ», ὁ δὲ Μάρκος· «ἄββᾶ ὁ πατήρ, δυνατὰ σοι πάντα· παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ». ὅρα τοίνυν εἰ δύνασαι, παντὸς μαρτυρίου τοῦ καθ' ὅποιον οὖν πρόφασιν ἐξόδου ἀποτελουμένου ποτηρίου καλουμένου, φάσκειν ὅτι οὐ τὸ γένος τοῦ μαρτυρίου παρηγεῖτο ὁ λέγων· «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» (ἔφασκε γὰρ ἂν· παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον) ἀλλὰ τάχα τὸ εἶδος τὸδε. καὶ πρόσχες εἰ δυνατόν ἐνορῶντα τὸν σωτῆρα τοῖς εἴδεσιν, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, τῶν ποτηρίων καὶ τοῖς δι' ἕκαστον γενομένοις ἂν, καὶ καταλαμβάνοντα μετὰ τινος βαθυτάτης σοφίας τὰς διαφορὰς τὸδε τὸ εἶδος τῆς ἐξόδου παραιτεῖσθαι τοῦ

μαρτυρίου ἄλλο δὲ τάχα βαρύτερον αἰτεῖν λεληθότως, ἵνα καθολικώτερόν τι καὶ ἐπὶ πλείους φθάνον εὐεργέτημα ἀνυσθῆ δι' ἑτέρου ποτηρίου· ὅπερ οὐδέπω ἦν θέλημα τοῦ πατρὸς γενέσθαι, σοφώτερον παρὰ τὸ βούλημα τοῦ υἱοῦ καὶ παρ' ὃ ἑώρα ὁ σωτὴρ ὁδῶ καὶ τάξει οἰκονομοῦντος τὰ πράγματα. σαφῶς δὲ ἐν Ψαλμοῖς τὸ τοῦ «σωτηρίου» «ποτήριον» ὁ τῶν μαρτύρων ἐστὶ θάνατος. διόπερ τῶ· «ποτήριον σωτηρίου λήψομαι καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι» ἐπιφέρεται τὸ· «τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». «τίμιος» τοίνυν ἡμῖν ἐπέρχεται «θάνατος» ὡς ὁσίοις τοῦ θεοῦ καὶ οὐκ ἀναξίοις οὐκ ἐν τῷ κοινόν, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, καὶ ἄργον θεοσεβείας θάνατον ἀποθανεῖν ἀλλὰ τινα ἐξαίρετον, τὸν διὰ χριστιανισμόν καὶ εὐσεβείαν καὶ ὁσιότητα. 30 Ὑπομνησθῶμεν δὲ καὶ ὧν ἡμαρτήκαμεν, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων χωρὶς βαπτίσματος λαβεῖν, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δυνατόν κατὰ τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους αὐθις βαπτίσασθαι ὕδατι καὶ πνεύματι εἰς ἄφεσιν ἁμαρτημάτων, καὶ ὅτι βάπτισμα ἡμῖν δίδεται τὸ τοῦ μαρτυρίου· οὕτω γὰρ ὀνόμασται, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἐπι φέρεσθαι μὲν τῶ· «δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω;» τὸ· «ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;» ἀλλαχοῦ δὲ εἴρηται· «βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῆ.» καὶ ἐπίστησον εἰ τὸ κατὰ τὸ μαρτύριον βάπτισμα, ὡσπερ τὸ τοῦ σωτῆρος καθάρσιον γέγονε τῷ κόσμῳ. καὶ αὐτὸ ἐπὶ πολλῶν θεραπεία καὶ θαιρομένων γίνεται. ὡς γὰρ οἱ τῶ κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες διακονεῖν ἐδόκουν δι' αἵματος «τράγων καὶ ταύρων» ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἐκείνοις, οὕτως αἱ ψυχαὶ «τῶν πεπελεκισμένων» ἔνεκεν τῆς μαρτυρίας Ἰησοῦ, μὴ μάτην τῶ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστηρίῳ παρεδρεύουσαι, διακονοῦσι τοῖς εὐχομένοις ἄφεσιν ἁμαρτημάτων. ἅμα δὲ καὶ γινώσκουμεν ὅτι, ὡσπερ ὁ ἀρχιερεὺς θυσίαν ἑαυτὸν προσήνεγκεν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, οὕτως οἱ ἱερεῖς, ὧν ἐστὶν ἀρχιερεὺς, θυσίαν ἑαυτοὺς προσφέρουσι· δι' ἣν ὡς παρὰ οἰκείῳ τόπῳ ὀρῶνται τῶ θυσιαστηρίῳ. ἀλλὰ τῶν ἱερέων οἱ μὲν ἄμωμοι καὶ ἀμώμους προσφέροντες θυσίας ἐθεράπευον τὸ θεῖον, οἱ δὲ μεμωμημένοι μώμοις, οὓς ἀνέγραψε Μωϋσῆς ἐν τῶ Λευϊτικῶ, ἐξωρίζοντο ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου. τίς δὲ ὁ ἄμωμος ἱερεὺς ἄμωμον ἱερεῖον προσφέρων ἢ ὁ κρατῶν τῆς ὁμολογίας καὶ πληρῶν πάντα ἀριθμὸν, ὃν ἀπαιτεῖ ὁ τοῦ μαρτυρίου λόγος; περὶ οὗ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προειρήκαμεν. 31 Μὴ θαυμάζωμεν δὲ εἰ τὴν τηλικαύτην τῶν μαρτύρων μακαριότητα, ἐσομένην ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ καὶ εὐδία, δεῖ ἄρξασθαι ἀπὸ τινος νομιζομένου σκυθρωποτέρου καὶ, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, χειμερινοῦ καταστήματος. πρότερον γὰρ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὀδεύοντα ἐν χειμῶνι δεήσει ἐπιδείξασθαι ἦν ἐκτήσατο ἕκαστος τῶν μακαρίων κυβέρνησιν, ἵνα μετὰ ταῦτα γένηται τὸ ἐν τῶ Ἄισματι τῶν ἀσμάτων πρὸς τὴν τὸν χειμῶνα διανηξαμένην νύμφην λεγόμενον· «ἀποκρίνεται» γὰρ φησὶν «ἀδελφιδός μου καὶ λέγει μοι· ἀνάστα, ἐλθὲ ἢ πλησίον μου, καλή μου, περιστέρα μου. ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῶν». καὶ ὑμεῖς ἔτι μέμνησθε ὅτι οὐκ ἄλλως ἔστιν ἀκοῦσαι τὸ· «ὁ χειμῶν παρῆλθεν», ἐὰν μὴ τὸν παρόντα χειμῶνα ἐρρώμενως καὶ εὐτόνως ἀγωνίσσησθε. μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὸν χειμῶνα καὶ τὸν ὑετὸν ἀπελθεῖν καὶ πορευθῆναι ἑαυτῶν τὰ ἄνθη ὀφθήσεται· «πεφυτευμένοι γὰρ ἐν τῶ οἴκῳ τοῦ κυρίου ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσι.» 32 Καὶ τοῦτο δὲ γινώσκουμεν, ὅτι πεισθέντας ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καταλιπεῖν τὰ εἶδωλα καὶ τὴν πολυθέον ἀθεότητα πεῖσαι μὲν ὁ ἐχθρὸς οὐ δύναται πρὸς τὸ εἰδωλολατρεῖν βιάσασθαι δὲ βούλεται· καὶ διὰ τοῦτο καθ' ὧν λαμβάνει ἐξουσίαν ἐνεργεῖ τοιαῦτα καὶ ἦτοι μάρτυρας ἢ εἰδωλολάτρας ποιήσει τοὺς πειραζομένους. πολλάκις δὲ καὶ νῦν λέγει· «ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.» προσέχωμεν οὖν, μὴ ποτε εἰδωλολατρήσωμεν καὶ τοῖς δαιμονίοις ἑαυτοὺς ὑποτάξωμεν· τὰ γὰρ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. οἷον δὲ ἐστὶ τὸ καταλιπόντα τὸν χρηστὸν Χριστοῦ ζυγὸν καὶ τὸ

«ἐλαφρόν» αὐτοῦ «φορτίον» πάλιν ἑαυτὸν ὑποβαλεῖν ζυγῷ δαιμόνων καὶ φορτίον βασιλῆος βαρυτάτης ἀμαρτίας μετὰ τὸ ἐγνωκέναι ἡμᾶς ὅτι «σποδὸς ἢ καρ δία» τῶν εἰδώλοις λατρευόντων καὶ «πηλοῦ ἀτιμότερος ὁ βίος» αὐτῶν καὶ μετὰ τὸ εἰρηκέναι ἡμᾶς· «ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὑετίζων.»³³ Οὐ πάλαι μόνον ἴστη τὴν «χρυσῆν εἰκόνα» Ναβουχοδο νόσορ οὐδὲ τότε μόνον ἠπείλει τῷ Ἀνανία καὶ Ἀζαρία καὶ Μισαήλ, εἰ μὴ προσκυνῆσαι, ἐμβαλεῖν αὐτοὺς «εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς», ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ Ναβουχοδο νόσορ τὰ αὐτὰ λέγει ἡμῖν τοῖς περατικοῖς καὶ ἀληθινοῖς Ἑβραίοις. ἀλλ' ἡμεῖς ἵνα δρόσου οὐρανοῦ πειραθῶμεν σβεννουούσης πᾶν πῦρ ἀφ' ἡμῶν καὶ καταψυχούσης ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, τοὺς ἱερούς ἐκείνους μιμησώμεθα, μὴ ποτε καὶ νῦν ὁ Ἄμᾶν θέλη τοὺς Μαρδοχαίους ὑμᾶς προσκυνῆσαι αὐτῷ, ἀλλ' ὑμεῖς εἶπατε· οὐ θήσω «δόξαν ἀνθρώπων ὑπεράνω δόξης θεοῦ» Ἰσραήλ. τὸν Βῆλ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ καταστρέψωμεν καὶ τὸν δράκοντα μετὰ τοῦ Δα νιήλ ἀποκτείνωμεν, ἵνα στόμασι λεόντων πλησιάζοντες μηδὲν ἀπ' αὐτῶν παθεῖν δυνηθῶμεν μόνων τῶν αἰτίων ἡμῖν τοῦ παρόντος ἀγῶνος καταβρωθησομένων ὑπὸ τῶν ἡμᾶς μὴ δυναμένων καταπιεῖν λεόντων. κρατῶμεν ὅτι ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασι τοῦ Ἰώβ εἴρηται καὶ τό· «ἐπιθεῖς τὴν χεῖρά μου ἐπὶ στόματί μου ἐφίλησα, καὶ τοῦτό μοι ἄρα ἀνομία ἢ μεγίστη λογισθεῖη» εἰκὸς δὲ ὅτι ἐπιτάξουσιν ἡμῶν τὴν χεῖρα ἐπιθεῖναι τῷ στόματι καὶ φιλῆσαι. ³⁴ Καὶ τοῦτο δὲ παρατηρήσωμεν, ὅτι οὐκ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς λόγοις τὰ περὶ μαρτυρίου προφητεύεται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἀλλ' ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀποστόλους. προειρημένον γὰρ τοῦ· «τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε» καὶ τὰ ἐξῆς, ἐπιφέρεται τό· «προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε· <δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσητε> οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν, κἂν ἐκ ταύτης διώκωσιν, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.» καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τοιαῦτα ἀναγράφει· «ὅταν δὲ φέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἀπολογήσησθε ἢ τί εἰπῆτε· τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ <τῇ> ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.» καὶ μεθ' ἕτερα· «θέσθε οὖν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μὴ μελετᾶν ἀπολογηθῆναι· ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐκ ἀντιστήσονται ἀντιπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. καὶ θριξὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται· ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.» τοιαῦτα δὲ καὶ ὁ Μάρκος φησὶν· «ὅταν δὲ ἄγωσιν ὑμᾶς παρὰ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας, μὴ μεριμνᾶτε μηδὲ προμελετᾶτε <τί λαλήσητε>, ἀλλ' ὅ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐκεῖνο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.» καὶ ταῦτα δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐπὶ μαρτύριον προτροπόμενα οὐ πρὸς ἄλλους ἢ τοὺς δώδεκα εἴρηται· ὧν ἀκούειν καὶ ἡμᾶς δεήσει ἐν τῷ ἀκούειν ἐσομένους ἀδελφοὺς τῶν ἀκουσάντων ἀποστόλων καὶ ἀποστόλοις συγκαταριθμησομένους. τὰ δὲ ῥητὰ

οὕτως ἔχει· «μὴ φο βηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμέων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον <καί> ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ». καὶ ἐξῆς τούτοις διδάσκει ἡμᾶς ὁ κύριος, ὡς οὐκ ἄνευ προνοίας ἔρχεται τις ἐπὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα. λέγεται γάρ· «οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται εἰς τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὑμῶν δὲ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶ. μὴ οὖν φο βεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. πᾶς οὖν ὅστις ὁμολο γήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅστις δ' ἂν ἀπαρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». ἰσοδυναμεῖ δὲ τούτοις τὰ παρὰ τῷ Λουκᾶ· «ταῦτα δὲ λέγω ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι. ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν. ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. οὐχὶ πέντε στρουθία δύο ἀσσαρίων πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠριθμῆνται. μὴ οὖν φοβηθῆτε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε. λέγω δὲ ὑμῖν· πᾶς ὃς ἂν ὁμο λογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.» καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ· «ὃς γὰρ ἂν αἰσχυρῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυρῆσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀγίων ἀγγέλων.» τούτῳ δὲ παραπλήσιον καὶ ὁ Μάρκος τοιοῦτον ἀνέγραψεν· «ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυρῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυρῆσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἀγίων.» οἱ ἀναιροῦντες οὖν ἡμᾶς σώματος ζωὴν ἀποκτείνουσι· τοιοῦτον γάρ ἐστι τό· «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα», αὐταῖς λέξεσιν ὑπὸ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ εἰρημένον. καὶ μετὰ τὸ ἀπο κτεῖναι γε τὸ σῶμα, κἂν θέλωσιν, οὐ δύνανται τὴν ψυχὴν ἀποκτεῖναι· ἀλλ' οὐδὲ ἔχουσι «περισσότερόν τι ποιῆσαι». πῶς γὰρ δυνατὸν ἀναιρεθῆναι ψυχὴν ὑπ' αὐτῆς τῆς ὁμολογίας ζωοποιηθεῖσαν; ἀντι μαρτυροῦντος αὐτῆ τοῦ προτρεπομένου ἡμᾶς ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἐν τῷ Ἡσαΐα καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, ἔνθα γέγραπται· «γένεσθέ μοι μάρτυρες, κἀγὼ μάρτυς, λέγει κύριος ὁ θεός, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην.» καὶ τοῦτο δὲ τήρει, ὅτι οὐ δούλοισ τοῦ Ἰησοῦ ἀλλὰ «φίλοις» αὐτοῦ δέδοται ἐντολὴ ἥδε· «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσοτέρον τι ποιῆσαι.» φοβητέον τοίνυν «τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.» οὗτος γὰρ ὁ μόνος «μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι» ἔχει «ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν.» καὶ ἐμβαλεῖ γε τοὺς φοβηθέντας ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ τοὺς μὴ φοβηθέντας τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ» καὶ «τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν». εἴ τις δὲ ἄλλου «τῆς κεφαλῆς αἱ τρίχες ἠριθμημέναι εἰσὶ», κάκεινοις δηλονότι τοῖς διὰ τὸν Ἰησοῦν ἀποτεμνο μένοις, ὁμολογήσομεν ἐν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ οὐ θεῶν ἔμπροσθεν· ἴν' ἡμᾶς ἀμείψῃται ὁ ὁμολογηθεὶς, ὁμολογήσας ἡμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἑαυτοῦ καὶ ὁμολογήσας τὸν ὁμολο γήσαντα αὐτὸν ἐπὶ γῆς αὐτὸς ἐν οὐρανοῖς. 35 Τίς δ' ἂν λογισάμενος τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπιφθέγγεται τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο· «ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.» πῶς γὰρ οὐ πολλῷ μείζων ὁμολογίας τῆς ἔμπροσθεν ἀνθρώπων ἢ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὁμολογία; πῶς δ' οὐ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερέχουσα τῆς ἐπὶ γῆς ὁμολο γίας, ἦν οἱ μάρτυρες ὁμολογοῦσι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν οὐρανοῖς τοῦ ὁμολογηθέντος

ὁμολογία; λογισάμενος δέ τις ἀρνήσασθαι «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων» ὑπομιμησκέσθω τοῦ ἀψευδῶς εἰπόντος: «ἀπαρ νήσομαι κάγω αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος ἀνέγραψεν· «ὁμολογήσω κάγω ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς», ὁ δὲ Λουκᾶς· «καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ», ἐφίστημι, μή ποτε ὁ μὲν «πάσης κτίσεως» «πρωτότοκος», ἢ «εἰκὼν τοῦ ἀοράτου θεοῦ», ὁμολογήσῃ τὸν ὁμολογήσαντα ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρός, ὁ δὲ γενόμενος «ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα» καὶ διὰ τοῦτο «υἱὸς ἀνθρώπου» τυγχάνων καὶ γενόμενος ἐκ γυναικὸς καὶ αὐτῆς οὔσης ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο χρηματίζων «υἱὸς ἀνθρώπου», ὅσπερ νοεῖται ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν ἄνθρωπος, ὁμολογήσῃ τοὺς ὁμολογήσαντας «ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.» τὸ δ' ἀνάλογον καὶ περὶ τῶν ἀρνησαμένων ἀποδοτέον. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο θεωρητέον, ὅτι ὁ μὲν ὁμολογῶν ἐν τῷ υἱῷ «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων» τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ συνίστησι χριστιανισμὸν καὶ τὸν πατέρα τοῦ χριστιανισμοῦ τούτου ἐφ' ὧν ὁμολογεῖ· ὁ δὲ ὁμολογούμενος ὑπὸ τοῦ πάσης κτίσεως πρωτότοκου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογίας τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὶ καὶ τοῖς ἀγγέλοις τοῦ θεοῦ. εἴπερ δὲ «οὐχ ὁ αὐτὸν συνιστάνων, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλὰ ὃν ὁ κύριος συνίστησι», πῶς οὐ χρή νομίζειν εἶναι δόκιμον τὸν ἄξιον κριθέντα τῆς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ συστάσεως; εἰ δὲ δόκιμος οὗτος καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ, οὓς «ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ» ταῖς βασάνοις καὶ ταῖς ἐξετάσεσιν «ἐδοκίμασεν» ὁ κύριος «καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο», τί χρή λέγειν περὶ τῶν ἐλεγχθέντων ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἀρνησαμένων, οὓς ὡς ἀδοκίμους ἀρνεῖται ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρός καὶ «ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ» ὁ τὸν ἄξιον ἀρνήσεως ἀρνούμενος; 36 Καὶ οὐ μόνον γε πρὸς τὸ μὴ ἀρνήσασθαι ἀγωνιστέον ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν αἰσχυρῆσθαι νομιζόμενον παρὰ τοῖς ἄλλοτρίοις θεοῦ αἰσχύνης ἄξια πάσχειν· καὶ μάλιστα εἰ δοξασθεὶς καὶ ἀποδεχθεὶς ὑπὸ πλείστων ὄσων πόλεων νῦν ὡσπερὶ πομπεύεις αἴρων τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, καὶ ἀκολουθῶν αὐτῷ προσάγοντί σε ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, ἵνα αὐτός σοι συμπορευθεὶς αὐτός σοι καὶ δῶ στόμα καὶ σοφίαν καὶ σοὶ τῷ συναγωνιστῇ αὐτοῦ, Πρωτόκτικτε, καὶ συμμαρτυροῦσιν ὑμῖν τοῖς ἀναπληροῦσι «τὰ ὑστερήματα» τῶν παθημάτων «τοῦ Χριστοῦ», <καὶ> σὺν ὑμῖν γένηται ἐπὶ τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ ὑποδεικνύς, πῶς ἂν διοδεύσητέ τε «τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, τὴν στρεφομένην καὶ φυλάσσουσαν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς». ταῦτα γὰρ ἀμφοτέρω εἰ καὶ φυλάσσει «τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς», φυλάσσει, ἵνα μηδεὶς ἀνάξιος ἐπιτραπῇ αὐτὴν διελθὼν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. ἢ μὲν γὰρ φλογίνη ῥομφαία καθέξει τοὺς ἐποικοδομήσαντας τῷ κειμένῳ θεμελίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ «ξύλα ἢ χόρτον ἢ καλάμην» καὶ τὸ εὐκαυστότατον καὶ ἐπὶ πλεῖον καιόμενον ξύλον τῆς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἀρνήσεως· τὰ δὲ χερουβὶμ τοὺς οὐ πεφυκότας κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς φλογίνης ῥομφαίας τῷ μηδὲν συγγενὲς αὐτῇ ὑποδομηκῆναι παραλαβόντα παραπέμψει ἐπὶ «τὸ τῆς ζωῆς ξύλον» καὶ πάντα ἃ «ἐφύτευσεν ὁ θεὸς» ἐν ταῖς ἀνατολαῖς καὶ «ἐξάνειλεν» «ἐκ τῆς γῆς». Ἰησοῦ δὲ συνοδεύοντος ὑμῖν ἐπὶ τὸν παράδεισον καταφρονήσατε τοῦ ὄφεως νενικημένου καὶ συντριβέντος ὑπὸ τοὺς Ἰησοῦ πόδας καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τοὺς ὑμετέρους, δεδωκότος «ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα μηδὲν ὑμᾶς αὐτῶν ἀδικήσῃ.» 37 Οὗτ' οὖν ἀρνητέον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ οὗτ' ἐπαισχυντέον αὐτὸν ἢ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ἢ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀκουστέον τοῦδε· «ὅστις δ' ἂν ἀπαρνήσῃταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρ νήσομαι κάγω αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,» καὶ τοῦ· «ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυρῆ με καὶ τοὺς

έμοις, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται. ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων,» καὶ τοῦ· «ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἔμοις λόγους ἐν τῇ γενεᾷ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῶ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων». καὶ ὁ Ἰησοῦς δέ ποτε «ὑπέμεινε σταυρὸν αἰσχύνῃς καταφρονήσας» καὶ διὰ τοῦτο «ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ» τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ μιμηταὶ δὲ αὐτοῦ αἰσχύνῃς καταφρονοῦντες συγκαθεδοῦνται αὐτῶ καὶ συμβασιλεύσουσιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶ ἐλθόντι οὐκ «εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν» βαλεῖν ἀλλ' ἐπὶ τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν ἑαυτοῦ, καὶ «μάχαιραν» βαλεῖν «ἐπὶ τὴν γῆν». ἐπεὶ γὰρ «ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ζῶν καὶ ἐνεργῆς καὶ τομῶ τερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας», οὗτος μάλιστα νῦν εἰρήνην μὲν τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, ἦν ἀφήκε τοῖς ἀποστόλοις ἑαυτοῦ, βραβεύει ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, μάχαιραν δὲ ἔβαλε μετὰ τῆς τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνας καὶ τῆς τοῦ ἐπουρανίου· ἴν' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν ἐπουράνιον ἡμῶν παραλαβὼν ὕστερον ἀξίους γενομένους τοῦ μὴ διχοτομηθῆναι ἡμᾶς ἐξ ὄλων ποιήσῃ ἐπουρανίους. καὶ οὐ μόνον «μάχαιραν» ἦλθε βαλεῖν «ἐπὶ τὴν γῆν» ἀλλὰ καὶ «πῦρ», περὶ οὗ φησὶ· «θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθῃ». ἀναφθῆτω τοιγαροῦν τοῦτο τὸ πῦρ καὶ ἐν ὑμῖν ἐξαφανίζον πάντα γήϊνον καὶ φιλοσώμα τον λογισμὸν ὑμῶν· καὶ τὸ βάπτισμα, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς συνείχετο «ἕως τελεσθῆ», μετὰ πάσης προθυμίας βαπτίσασθε νῦν. καὶ σὺ μὲν ὁ ἔχων «γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς» μέμνησο τοῦ· «εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, οὐ δύναταί μου μαθητῆς εἶναι», ἀμφοτέρω δὲ τοῦ· «εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ» πρὸς τοῖς προτέροις «ἔτι καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου μαθητῆς εἶναι». ἀλλ' οὕτω μισήσατε τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ὡς διὰ τοῦ μισεῖν εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάσσειν αὐτήν· «ὁ γὰρ μισῶν», φησὶ, «τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάσσει αὐτήν.» οὐκοῦν τὴν ψυχὴν διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν μισήσατε πειθόμενοι ὅτι καλὸν καὶ ὠφέλιμον μῖσος διδάσκει μισεῖν ὁ Ἰησοῦς. ὡς περὶ δὲ ὑπὲρ τοῦ φυλαχθῆναι εἰς ζωὴν αἰώνιον τὴν ψυχὴν μισητέον ἡμῖν ἔσται αὐτήν, οὕτως «γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς» μίσσησον ὁ ἔχων ταῦτα, ἴν' ὠφελήσῃς τοὺς μισουμένους δι' αὐτοῦ τοῦ μεμισηκέναι παρῤῥησίαν ἀναλαμβάνων πρὸς τὸ εὐεργετεῖν αὐτοὺς φίλος γενόμενος θεῶ. 38 Ἄμα δὲ καὶ ὑπομιμνήσκου τοῦ εὐξαμένου ἐν πνεύματι περὶ τέκνων μαρτύρων διὰ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην αὐτῶν καταλελειμμένων καὶ φήσαντος· «περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». μόνον δὲ ἴσθι ὅτι «οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς ταῦτα τέκνα τοῦ θεοῦ» καὶ ὅτι, ὡς περὶ λέγεται τοῖς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ τό τε· «οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε» καὶ τό· «εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε», οὕτως καὶ τοῖς τέκνοις σου λεχθήσεται· οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀμβροσίου ἐστὲ καὶ τό· εἰ τέκνα τοῦ Ἀμβροσίου ἐστὲ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀμβροσίου ποιεῖτε. καὶ τάχα ποιήσουσι, πλείω ὠφελοῦν τὸς σου αὐτὰ μετὰ τὴν τοιαύτην ἔξοδον ἢ εἰ παρέμενες αὐτοῖς. τότε γὰρ καὶ ἐπιστημονικώτερον αὐτὰ ἀγαπήσεις καὶ συνετώτερον περὶ αὐτῶν εὐξῆ, ἐὰν μάθῃς ὅτι τέκνα σου ἐστὶ καὶ οὐ σπέρμα μόνον. ἀνὰ στόμα νῦν ἔχε τό· «ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος» καὶ τό· «ὁ εὐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.» 39 Τόπον διὰ τῆς εἰς τὸ μαρτύριον προθυμίας δότε τῶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν πνεύματι λαλοῦντι τοῖς διὰ θεοσέβειαν παραδοθεῖσιν· ἐὰν εἰδῆτε ἑαυτοὺς μισουμένους καὶ βδελυκτοὺς καὶ ἀσεβεῖς εἶναι νομιζομένους, τότε ἀναλάβετε τό· «διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ», «ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»· «εἰ γὰρ ἦτε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει». πολλοὺς ὄνειδισμοὺς διὰ Χριστὸν καὶ πολλοὺς κινδύνους, ἐξ οὗ πεπιστεύκατε, ὑπομείναντες

ἕως τέλους ἐν τῷ ὑπομένειν προκόψατε, ὅτι «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται». ἴστε ὅτι κατὰ τὸν Πέτρον ἀγαλλιάσεσθε «ὀλίγον ἄρτι εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσοῦ τοῦ ἀπολλυμένου καὶ διὰ πυρὸς δεδοκιμασμένου εὑρεθῆ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν καὶ τιμὴν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ». ἀλλὰ τοῦ «λυπηθέντες» ἀντὶ τοῦ πονέσαντες ἀκούσατε, ὡς δήλον καὶ ἐκ τοῦ· «ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα»· οὐ γὰρ πάντως ἐν λύπῃ τῷ πάθει τίκτει γυνὴ ἀλλὰ ἐν πόνῳ. εἰ μὲν χρήσιμον τοῖς Χριστοῦ μαθηταῖς τό· «μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν. καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία»· μὴ οὖν ἀγαπάτε τὰ παραγόμενα, ἀλλὰ ποιῶντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἄξιοι γίνεσθε τοῦ ἐν γενέσθαι ἅμα υἱῷ καὶ πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος εὐχὴν λέγοντος· ὡς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν. «ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὣσι». πόσας δὲ καὶ ἡμέρας ἔστι κερδήσαι ἀγαπήσαντα «τὸν κόσμον» ἢ «τὰ ἐν τῷ κόσμῳ» καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ζημιούμενον ἢ ἀπολλύντα καὶ περιφέροντα συνειδὸς βαρούμενον ὑπὲρ «φορτίον βαρὺ» καὶ βαρούμενον ὑπὸ τοῦ τῆς ἀρνήσεως πτώματος; ὑπομνησθῶμεν ἕκαστος, ὡς ἀπὸ θανεῖν τὸν κοινὸν θάνατον ἐκινδύνευσε, καὶ λογισθῶμεθα, μὴ ποτε διὰ τοῦτο ἐτηρήθημεν, ἵνα βαπτισάμενοι τῷ ἑαυτῶν αἵματι καὶ ἀπολουσάμενοι πᾶσαν ἀμαρτίαν παρὰ τῷ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστηρίῳ τὰς διατριβὰς μετὰ τῶν συναγωνισαμένων ποιησώμεθα. 40 Εἰ δέ τις ἐνδοῦς ἀπὸ πολλῆς φιλοζωΐας ἢ τῆς πρὸς τοὺς πόνους μαλακίας ἢ τῶν νομιζομένων πιθανῶς προσάγεσθαι ὑπὸ τῶν ἀναπειθόντων ἡμᾶς ἐπὶ τὰ χεῖρονα ἀρνήσαιτο μὲν τὸ εἶναι ἕνα θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ὁμολογήσαι δὲ δαιμόνια ἢ τύχας, ἴστω ὁ τοιοῦτος ἐτοιμάζων «τῷ δαιμονίῳ τράπεζαν» καὶ πληρῶν «τῇ τύχῃ κέρασμα», ἐγκαταλιπὼν κύριον καὶ ἐπιλανθανόμενος τοῦ ὄρους τοῦ ἀγίου αὐτοῦ, τούτοις τοῖς ἐλέγχοις ὑποκεισόμενος, ὡς ὁ Ἡσαΐας ἀνέγραψε τοῦτον τὸν τρόπον· «ὑμεῖς δὲ οἱ ἐγκαταλιπόντες με καὶ ἐπιλανθανόμενοι τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου καὶ ἐτοιμάζοντες τῷ δαιμονίῳ τράπεζαν καὶ πληροῦντες τῇ τύχῃ κέρασμα, ἐγὼ παραδώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν, πάντες ἐν σφαγῇ πεσεῖσθε· ὅτι ἐκάλεσα ὑμᾶς καὶ οὐχ ὑπηκούσατε, ἐλάλησα καὶ παρηκούσατε καὶ ἐποιήσατε τὸ πονηρὸν ἐναντίον ἐμοῦ καὶ ἄ οὐκ ἐβουλόμην ἐξελεῖσθε. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος κύριος· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε, ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε, ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι εὐφρανθήσονται, ὑμεῖς δὲ αἰσχυρθήσεσθε, ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι ἀγαλλιάσονται ἐν εὐφροσύνῃ, ὑμεῖς δὲ κεκραῖξεσθε διὰ τὸν πόνον τῆς καρδίας καὶ ἀπὸ συντριβῆς πνεύματος ὀλολύξετε. καταλείψετε γὰρ τὸ ὄνομά μου εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, ὑμᾶς δὲ ἀνελεῖ κύριος». ἀλλὰ καὶ εἶπερ νοοῦντες, τίς ἢ τοῦ κυρίου τράπεζα, μετέχειν αὐτῆς βουλοίμεθα, γινώσκωμεν τό· «οὐ δύνασθε κυρίου τραπέζης μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων». ἀλλὰ καὶ εἰ θέλομεν συνιέντες, τί ἐστὶ τό· «οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἕως αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν», μετὰ τῶν πινόντων σὺν τῷ Ἰησοῦ εὑρεθῆναι, προσέχω μεν τῷ· «οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων». τίς δὲ ἀκούσας τοῦ τῆς βροντῆς υἱοῦ Ἰωάννου λέγοντος· «ὁ ἄρ νούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει» οὐ φοβηθήσεται διὰ τοῦ λέγειν μὴ εἶναι Χριστιανὸς ἀρνήσασθαι τὸν υἱόν, ἐν τῷ ἀρνεῖσθαι αὐτὸν οὐχ ἕξω τὸν πατέρα; καὶ τίς οὐκ ἂν προτραπεῖ ὁμολογεῖν τὸ εἶναι Χριστιανὸς ἔργοις καὶ λόγοις, ἵνα καὶ τὸν πατέρα ἔχη; οἱ γὰρ ὁμολογοῦντες ἔχουσι τὸν πατέρα. 41 Εἰ μεταβεβήκαμεν «ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» διὰ τοῦ μεταβεβηκέναι ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν, μὴ

θαυμάζωμεν, εἰ μισεῖ ἡμᾶς ὁ κόσμος. οὐδεὶς γὰρ μὴ μεταβάς «ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» ἀλλὰ μένων ἐν τῷ θανάτῳ δύναται ἀγαπᾶν τοὺς μεταβηκότας ἀπὸ σκοτεινῆς τῆς τοῦ θανάτου, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, οἰκίας ἐπὶ τὰ πε πληρωμένα οἰκοδομήματα ἐκ λίθων ζώντων φωτὸς ζωῆς. «ὑπὲρ ἡμῶν ἔθηκεν» Ἰησοῦς «τὴν ψυχὴν», καὶ ἡμεῖς οὖν θῶμεν αὐτὴν, οὐκ ἐρῶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτῶν, οἶμαι δ' ὅτι κἂν ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡμῶν οἰκοδομηθησομένων. ἐνέστη ἡμῖν καιρὸς Χριστιανοῖς καυχῆ σεων· «οὐ μόνον», γὰρ φησιν, «ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει», μόνον «ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ» ἐκκεχύσθω «ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου». Παῦλος μὲν λεγέτω· «εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ», ἡμεῖς δέ· «εἰ κατὰ ἄνθρωπον» ἀνηρέθη ἐν Γερμανίᾳ. 42 Εἰ «καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ», «οὕτω διὰ τοῦ Χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις», προθυμότερα παρα δεξόμεθα τὰ Χριστοῦ παθήματα, καὶ περισσευσάτω ἐν ἡμῖν, εἴπερ ὀρεγόμεθα περισσοῦς παρακλήσεως, ἦν πάντες μὲν οἱ «πενθοῦντες» «παρακληθήσονται», τάχα δὲ οὐκ ἐπ' ἴσης. εἰ γὰρ ἐπ' ἴσης ἦν ἡ παρά κλησις, οὐκ ἂν ἐγγράπτο τό· «καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν.» οἱ κοινῶν τῶν παθημάτων κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν παθημάτων, ὧν εἰσι κοινῶν πρὸς Χριστὸν, κοινῶν ἔσονται καὶ τῆς παρακλήσεως· ἂ καὶ μανθάνετε ἀπὸ τοῦ πεπιστευμένως τὰ τοιαῦτα λέγοντος· οἶδαμεν γὰρ, «ὡς κοινῶν ἔστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.» φησὶ δὲ διὰ προφήτου ὁ θεός· «καιρῶν δεκτῶ ἐπήκουσά σου καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι.» ποῖος οὖν ἄλλος εὐπρόσδεκτος καιρὸς, ἢ ὅτε διὰ τὴν εἰς θεὸν ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν ὑπὸ φρουρᾶν πομπέοντες ἐν τῷ κόσμῳ καὶ θριαμβεύοντες μᾶλλον ἢπερ θριαμβευόμενοι ἀπ ἀγόμεθα; οἱ γὰρ ἐν Χριστῷ μάρτυρες συναπεκδύονται αὐτῷ «τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας» καὶ συνθριαμβεύουσιν ὡς κοινῶν τῶν παθημάτων αὐτοῦ γινόμενοι οὕτως καὶ τῶν ἐν τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ ἀνδραγαθημάτων· ἐξ ὧν ἔστι καὶ τὸ θριαμβεῦσαι «τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας», ἃς μετ' ὀλίγον ὄψεσθε νενικημένας καὶ κατησχυμένας. ποία ἄλλη οὕτως ἡμέρα σωτηρίας ὡς ἡ ἡμέρα τῆς τοιαύτης ἡμῶν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς; ἀλλὰ παρακαλῶ· «μηδεμίαν ἐν μηδενὶ» δῶτε «προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῆ» ὑπὸ ὑμῶν τὸ πρεσβυτέριον ἢ «ἡ διακονία, ἀλλὰ ἐν παντὶ ἑαυτοῦς» συστήσασθε «ὡς θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ» λέγοντες· «καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ ὁ κύριος;» «ἐν θλίψεσι» πειθόμενοι ὅτι «πολλὰ αἰ θλίψεις τῶν δικαίων», «ἐν ἀνάγκαις», ἴν' ὡς ἀναγκαίαν ἡμῖν τὴν μακαριότητα ἀπαιτήσωμεν, «ἐν στενοχωρίαις», ἴν' ὡς τὴν στενὴν καὶ τὴν τεθλιμμένην ἀπαραλείπτως ὀδεύσαντες κατ ἀντήσωμεν ἐπὶ τὴν ζωὴν. ἐὰν δέον ἦ, συστήσωμεν ἑαυτοῦς καὶ «ἐν πληγαῖς καὶ ἐν φυλακαῖς καὶ ἐν ἀκαταστασίαις καὶ ἐν κόποις καὶ ἐν ἀγρυπνίαις καὶ ἐν νηστείαις.» ἰδοὺ γὰρ κύριος, καὶ «ὁ μισθὸς αὐτοῦ» ἐν χειρὶ «ἀποδοῦναι ἐκάστῳ», ὡς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔστι. 43 Νῦν δείξωμεν ὅτι γινώσκοντες διὰ ἔργα πρέποντα τῇ γνώσει ἐποθήσαμεν. πᾶσα ἀγνότης ἢ ἀπὸ παντὸς οὐτινοσοῦν τοῦ ἐν ὀποῖῳ δήποτε ἀμαρτήματι μολυσμοῦ φανερωθῆτω ἐν ἡμῖν. ὡς μακροθύμου θεοῦ υἱοὶ καὶ μακροθύμου Χριστοῦ ἀδελφοὶ μακροθυμήσωμεν ἐν πᾶσι τοῖς συμβαίνουσι· «μακρόθυμος γὰρ ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει, ὁ δὲ ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων.» εἰ δεῖ ἑαυτὸν συνιστάναι «διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ τῶν ἀριστερῶν», συστήσαντες τες ἑαυτοῦς «διὰ δόξης» καὶ μὴ χαυνωθέντες ἐπ' αὐτῇ νῦν καὶ τὴν ἀτιμίαν ὑπομείνωμεν· ἀλλ' εἰ καὶ εὐφημίας ἀξίως ἐπολιτευσάμεθα καὶ εὐφημήθημεν, νῦν καὶ τῆς ἀπὸ τῶν δυσσεβῶν δυσφημίας ἀνασχώμεθα. ἔτι δὲ εἰ ὡς ἀληθεῖς παρὰ τοῖς φιλαλήθεσιν ἐθαυμάσθημεν, νῦν ἐπὶ τῷ λέγεσθαι ἡμᾶς πλανᾶσθαι γελάσωμεν. ἐπὶ πολλοῖς κιν δύνοις, ἀφ' ὧν ἐβρύσθημεν, πολλοὶ εἶπον ἡμᾶς ἀπὸ θεοῦ ἐπιγινώσκεσθαι· νῦν ὁ βουλόμενος λεγέτω ἡμᾶς

ἀγνοεῖσθαι, ὅτε τάχα μᾶλλον ἐπιγινωσκόμεθα. φέροντες γοῦν τὰ συμβαίνοντα παιδευόμεθα μὲν οὐ θανατούμεθα δὲ, καὶ ὁμοιούμεθα λυπουμενοὶς οἱ χαίροντες. 44 Φησί που ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς ἐν ἀρχῇ ὑπομείναντας παρακαλῶν αὐτοὺς ἀκολούθως τῇ προτέρᾳ ὑπομονῇ φέρειν κινδύνους δευτέρους τοὺς διὰ τὸν λόγον· «ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὄνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινῶ νοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφόμενων γενηθέντες. καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ὅτι κρεῖττονα ἔχετε ὑπαρξίν καὶ μένουσαν. μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἣτις ἔχει μεγὰ λην μισθαποδοσίαν. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν.» «πολλὴν» τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς νῦν «ἄθλησιν» ὑπομείνωμεν «παθημάτων» «ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι» καὶ «θεατριζόμενοι» καὶ «μετὰ χαρᾶς» παραδεχόμενοι «τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων» ἡμῶν· πειθόμεθα γὰρ «κρεῖττονα» ἔχειν «ὑπαρξίν» οὐ γηϊνήν ἀλλ' οὐδὲ σωματικὴν ἀλλὰ τινὰ ἀόρατον καὶ ἀσώματον. σκοποῦμεν γὰρ οὐ «τὰ βλεπόμενα», ὀρῶντες ταῦτα μὲν «πρόσκαιρα» ἐκεῖνα δὲ «αἰώνια». 45 Ἐπεὶ δὲ τινες μὴ θεωροῦντες τὸν περὶ τῶν δαιμόνων 45 λόγον, καὶ ὡς ὑπὲρ τοῦ παραμένειν ἐν τῷ παχεῖ τούτῳ καὶ περιγεῖω ἀεὶ δεόμενοι τροφῆς τῆς διὰ τῶν ἀναθυμιάσεων ἐπιτηροῦσιν ὅπῃ κνίσσα ἀεὶ καὶ αἵματα καὶ λιβαντωτοὶ, ἐξευτελίζουσιν ὡς ἀδιάφορον τὸ θύειν, εἴπομεν ἂν καὶ πρὸς ταῦτα ὅτι, εἶπερ οἱ τροφὰς λησταῖς καὶ φονεῦσι καὶ βαρβάρους ἐχθροῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως παρέχοντες ὡς τὸ κοινὸν ἀδικήσαντες καὶ κολάζονται, πόσω πλέον οἱ τοῖς τῆς κακίας ὑπηρέταις διὰ τοῦ θύειν διδόντες τροφὰς παρακατεχούσας αὐτοὺς ἐν τῷ περιγεῖω τόπῳ δικαιοτάτα ἂν ἐγκαλοῖντο, καὶ μάλιστα εἰ μαθόντες τό· «ὁ θύων θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται, πλὴν κυρίῳ μόνῳ», θύοιεν τοῖς τῶν ἐπὶ γῆς κακῶν αἰτίοις. καὶ οἶμαί γε ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανόμενοις ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐνεργούντων κατὰ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἔλαττον ἐγκληθήσεσθαι τῶν ἐνεργησάντων δαιμόνων τὰ χείρονα, διὰ τοῦ θύειν θρέψαντες αὐτούς· οἶονεὶ γὰρ κοινῇ τὰ κακὰ πεποιήκασιν τοῖς ἀνθρώποις οἱ τε δαίμονες καὶ οἱ κατασχόντες αὐτοὺς ἐπὶ γῆς, μὴ ἂν δυνηθέντας διαρκέσαι χωρὶς τῶν ἀναθυμιάσεων καὶ τῶν νομιζομένων εἶναι καταλλήλων τροφῶν τοῖς σώμασιν αὐτῶν. 46 Πάλιν τε αὐτὸ ὑπολαμβάνοντές τινες θέσει εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ οὐδεμίαν αὐτὰ ἔχειν φύσιν πρὸς τὰ ὑποκείμενα, ὧν ἔστιν ὀνόματα, νομίζουσι μηδὲν διαφέρειν, εἰ λέγοι τις· σέβω τὸν πρῶτον θεὸν ἢ τὸν Δία ἢ Ζῆνα, καὶ εἰ φάσκοι τις· τιμῶ καὶ ἀποδέχομαι τὸν ἥλιον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν σελήνην ἢ τὴν Ἄρτεμιν καὶ τὸ ἐν τῇ γῇ πνεῦμα ἢ τὴν Δήμητραν καὶ ὅσα ἄλλα φασὶν οἱ Ἑλλήνων σοφοί. πρὸς οὓς λεκτέον ὅτι ἔστι τις καὶ περὶ ὀνομάτων πραγματεία βαθυτάτη καὶ ἀνακεχωρηκυῖα, ἣντινα ὁ συνιεὶς ὄψεται ὅτι, εἶπερ ἦν θέσει τὰ ὀνόματα, οὐχ ὑπήκουσαν ἂν οἱ καλούμενοι δαίμονες <ἦ> ἄλλαι τινὲς ἡμῖν ἀόρατοι δυνάμεις τοῖς ἐκείνους μὲν νοοῦσιν ὀνομάζουσι δὲ ὡς τεθέντα τὰ ὀνόματα· νυνὶ δὲ φθόγγοι τινὲς καὶ συλλαβαὶ καὶ μετὰ προσπνεύσεως ἢ ψιλότητος ἢ ἐκτάσεως ἢ συστολῆς ὀνομασίαι ἀπαγγελλόμεναι ἄγουσι τάχα τινὶ φύσει ἀθεωρήτῳ ἡμῖν τοὺς καλοῦ μένους. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει καὶ μὴ ἔστι θέσει τὰ ὀνόματα, οὐδενὶ ὀνόματι κλητέον τὸν πρῶτον θεὸν ἢ οἷς ὁ θεράπων καὶ οἱ προφήται καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ὀνομάζουσιν αὐτὸν, οἷον Σαβαώθ, Ἄδωναϊ, Σαδδαϊ, καὶ πάλιν θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ· «τοῦτο» γὰρ φησὶν «ἔστιν ὄνομα αἰώνιον καὶ μνημόσυνον γενεαῖς γενεῶν.» οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἰ τὰ δαιμόνια τὰς ἰδίας ὀνομασίας ἀναφέρει ἐπὶ τὸν πρῶτον θεὸν, ἴν' ὡς ὁ πρῶτος προσκυνηθῇ θεός. ὅπερ τῷ καθ' ἡμᾶς θεράποντι καὶ τοῖς προφήταις καὶ τῷ πληρώματι νόμου Χριστῷ καὶ τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ οὐκ ἔστι πάτριον. καὶ ταῦτα ἀναγκαίως, ἵνα μὴ τις ἡμᾶς κατασοφίσηται ἢ κἂν ἐπὶ ποσὸν μολύνῃ τὸν λογισμὸν ἡμῶν, παρεθέμεθα· οἷς ἐπιμελῶς προσεκτέον μηδένα τόπον διδοῦσι παρεγχειρήσεως

τοῖς ἐναντίοις. 47 Ἔτι δὲ καὶ φιλοζωεῖ ἄνθρωπος πεῖσμα λαβὼν περὶ οὐσίας λογικῆς ψυχῆς ὡς ἐχούσης τι συγγενὲς θεῷ. νοερά γὰρ ἐκάτερα καὶ ἀόρατα καὶ, ὡς ὁ ἐπικρατῶν ἀποδείκνυσι λόγος, ἀσώματα. τί δὲ καὶ ὁ κατασκευάζων ἡμᾶς ἐνεποίει πόθον τῆς πρὸς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ κοινωνίας, ὅστις καὶ ἐν τοῖς ἐσφαλμένοις ἴχνη τινὰ σῶζει τοῦ θείου βουλήματος, εἴπερ μὴ ἦν δυνατόν καὶ ἐφικτὸν τὸ φυσικῶς ποθούμενον τοῖς λογικοῖς καταλαβεῖν; καὶ σαφὲς ὅτι, ὡς περ ἕκαστον μέλος ἡμῶν πρὸς τι πέφυκεν οἰκειότητα σῶζειν, οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὰ ὄρατα καὶ ὠτα πρὸς τὰ ἀκουστά, οὕτω νοῦς πρὸς τὰ νοητὰ καὶ τὸν ἐπέκεινα τῶν νοητῶν θεόν. τί τοῖνυν ὀκνοῦμεν καὶ διστάζομεν ἀποθέμενοι τὸ ἐμποδίζον «φθαρτὸν σῶμα,» βαρῦνον ψυχὴν, βρῖθον «νοῦν πολυφρόντιδα» «γεῶδες σκῆνος», ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν καὶ ἀναλῦσαι ἀπὸ τῶν μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος κυμάτων; ἵνα σὺν Χριστῷ Ἰησοῦ τὴν οἰκίαν τῆ μακαριότητι ἀνάπαυσιν ἀναπαυσώμεθα. τὸν αὐτὸν ὄλον δι' ὄλων ἔμψυχον λόγον θεωροῦντες καὶ ἀπ' αὐτοῦ τρε φόμενοι καὶ τὴν <ἐν> αὐτῷ ποικιλωτάτην σοφίαν καταλαμβάνοντες καὶ τυπούμενοι ὑπὸ τῆς αὐτοαληθείας καὶ ἐν φωτὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ ἀλήκτῳ τῆς γνώσεως τὸν νοῦν καταλαμπόμενοι πρὸς τὴν θέαν τῶν δι' ἐκείνου τοῦ φωτὸς θεωρεῖσθαι πεφυκότων ὑπὸ ὀφθαλμῶν φωτιζομένων ὑπὸ τῆς τοῦ κυρίου ἐντολῆς. 48 Πάλαι ἠκούσαμεν τῶν Ἰησοῦ λόγων καὶ ἤδη πολλῶ χρόνῳ τῷ εὐαγγελίῳ μεμαθητεύμεθα, καὶ πάντες ὠκοδομήσαμεν ἑαυτοῖς οἰκίαν. ποῦ δὲ ὠκοδομήσαμεν, πότερον «ἐπὶ τὴν πέτραν» σκάψαντες καὶ βαθύναντες ἢ «ἐπὶ τὴν ἄμμον» «χωρὶς θεμελίου,» ὁ παρὼν δείξει ἀγών. ἐνέστηκε γὰρ χειμῶν φέρων βροχὴν καὶ ποταμοὺς καὶ ἀνέμους ἢ, ὡς ὁ Λουκᾶς ὀνομάζει, πλημμύραν, καὶ ταῦτα προσήξαντα τῇ οἰκίᾳ ἤτοι οὐκ ἰσχύσει «σαλεῦσαι αὐτήν,» καὶ διὰ τοῦτο οὐ πεσεῖται ἢ οἰκία, ἅτε «ἐπὶ τὴν πέτραν» τὸν Χριστὸν τεθε μελιωμένη, ἢ ἐλέγξει τὸ σαθρὸν τῆς οἰκοδομῆς διὰ τῆς ἐνεστηκυίας προφάσεως συμπεσομένης. ὅπερ ἀπίη τῶν ἡμετέρων οἰκοδομημάτων· μεγάλη γὰρ σφόδρα ἢ ἐν ἀρνήσει πτώσις ἢ, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, «μέγα τὸ ῥῆγμα» τῆς χωρὶς τοῦ θεμελίου οἰκοδομῆς. διόπερ ἡμεῖς εὐχώμεθα, ἵνα ὁμοιωθῶμεν «ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν.» ἡκέτω γὰρ ἐπὶ τοιαύτῃ οἰκοδομῇ ἢ ἀπὸ τῶν «ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» πνευματικῶν «τῆς πονηρίας» «βροχὴ» ἢ «ποταμοὶ» τῶν ἐχθρῶν ἡμῖν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν ἢ οἱ ἀπὸ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους τούτου «ἄνεμοι» σκληροὶ ἢ πλημμύρα τῶν καταχθονίων πνευμάτων καὶ προσρηγνύτωσαν ἑαυτοὺς τῇ «ἐπὶ τὴν πέτραν» ἡμῶν οἰκοδομῇ· ἵνα μὴ <μόνον> πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἀλλὰ μηδὲ σαλευθῆναι τὴν ἀρχὴν τὴν οἰκίαν πάθωσι μᾶλλον ὑφ' ἡμῶν τὰ ἐνεργοῦντα ἢ περ δράσωσι. καὶ λεγέτω γε ἐκάτερος ὑμῶν πλήσσω τὰ ἀντικείμενα· «οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων.» 49 Ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ «ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν,» δείξω μεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἔλαβε «τὸν σπῆρον αὐτοῦ.» οὗθ' ὡς οἱ «παρὰ τὴν ὁδὸν» οὗθ' ὡς «τὰ πετρώδη» οὗθ' ὡς «αἱ ἄκανθαί» ἀλλ' ὡς ἡ ἀγαθὴ γῆ. ὅτι μὲν οὖν οὕτε «παρὰ τὴν ὁδὸν» οὕτε «ἐπὶ τὰς ἀκάνθας» ἦλθεν ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὅσον ἐφ' ἡμῖν ἐν κυρίῳ καυχησόμεθα. συνήκαμεν γὰρ τῶν λεγομένων· διόπερ «ὁ πονηρὸς» οὐχ ἤρπασε «τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ» ἡμῶν. ὅτι δὲ οὐδὲ «ἐπὶ τὰς ἀκάνθας» ἐσπάρη, πολλοὶ ἡμῖν μαρτυρήσουσι θεωροῦντες ὅτι οὕτε «ἡ τοῦ αἰῶνος τούτου μέριμνα» οὕτε «ἡ τοῦ πλούτου ἀπάτη» οὕτε αἱ τοῦ βίου ἡδοναὶ δεδύνηται ἐμποδίσαι τῷ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν λόγῳ τοῦ θεοῦ. λοιπὸν ἐστὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀμφιβάλλειν, πότερον «ἐπὶ τὰ πετρώδη» ἢ «ἐπὶ τὴν καλὴν <γῆν>» ἦλθε τὸ ὅσον ἐφ' ἡμῖν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. γέγονε γὰρ θλίψις καὶ διωγμὸς διὰ τὸν λόγον, καὶ ἐνέστη καιρὸς μεγάλου πειρασμοῦ, ὅτε ὁ μὲν «ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς» ἐλέγχεται καὶ οἱ μὴ ἐμβαθύναντες μηδὲ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς παραδεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν· ὁ δὲ «συνιεὶς τὸν λόγον» «καρποφορεῖ» καὶ κατέχει τὸν λόγον μέχρι τέλους «ἐν ὑπομονῇ» ποιῶν «ἐκατονταπλασίονα.» ἀκούομεν γὰρ, τίνα τρόπον ἢ γραφὴ παριστᾶσα τοὺς μὲν ἐν καιρῷ

«θλίψεως ἢ διωγμοῦ» σκανδαλιζομένους μετὰ τὸ ἐν χαρᾷ δοκεῖν παρὲι ληφέναι τὰ ἅγια μαθήματα καὶ σκανδαλιζομένους τῷ μὴ ἔχειν αὐτοὺς ρίζαν ἀλλὰ πρὸς καιρὸν πιστεύειν φησὶ κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον· «ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν· οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθύς σκανδαλίζεται·» κατὰ δὲ τὸν Μάρκον· «οὔτοι εἰσιν οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσι, καὶ οὐκ ἔχουσι ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν, ἐπὶν γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθέως σκανδαλίζονται·» κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν· «οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πέτραν, οἳ ὅταν ἀκούσωσι μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὔτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται·» περὶ δὲ τῶν καλῶς καρποφορούντων διδάσκουσα λέγει· «ὁ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιείς, ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα,» ἢ· «καὶ <ἐκεῖνοί> εἰσιν <οἱ> ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον καὶ ἀποδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἑξήκοντα καὶ ἐν ἑκατὸν,» ἢ· «τὸ δὲ εἰς τὴν καλὴν γῆν, οὔτοι εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.» κατὰ τὸν ἀπόστολον οὖν ἐπεὶ «θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε,» «γεώργιον» μὲν ἐν τῇ ἀγαθῇ γῆ, «οἰκοδομὴ» δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ· ὡς «οἰκοδομὴ θεοῦ» στῶμεν ἄσειστοι πρὸς τὸν χειμῶνα καὶ ὡς «θεοῦ γεώργιον» μηδὲ τοῦ πονηροῦ φροντίζωμεν μήτε «θλίψεως ἢ διωγμοῦ» τῶν «διὰ τὸν λόγον» γινομένων μήτε τῆς τοῦ αἰῶνος τούτου μερίμνης ἢ τῆς ἀπάτης τοῦ πλοῦτου ἢ «τῶν τοῦ βίου ἡδονῶν,» ἀλλὰ πάντων τούτων καταφρονοῦντες τὸ ἀμέριμνον τῆς σοφίας πνεῦμα ἀναλάβωμεν καὶ ἐπὶ τὸν μηδαμῶς ἔχοντα ἀπάτην πλοῦτον σπεύδωμεν καὶ ἐπὶ τὰς, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, ἡδονὰς «τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς» ἐπειγώμεθα, καθ' ἕκαστον τῶν ἐπιπόνων λογιζόμενοι ὅτι «τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, σκοπούντων ἡμῶν οὐ τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.» 50 Καὶ τοῦτο δὲ γινώσκωμεν, ὅτι τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ Ἄβελ ἀναιρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου καὶ ἀδίκου Κάιν ἐφαρμόζει πᾶσιν, ὧν ἀδίκως ἐξεχύθη τὸ αἷμα. τὸ γάρ· «φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς» νομίσωμεν λέγεσθαι καὶ περὶ ἐκάστου τῶν μαρτύρων, ὧν ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος βοᾷ πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῆς γῆς. τάχα δὲ καὶ ὡσπερ «τιμίῳ αἵματι» τῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡγοράσθημεν, Ἰησοῦ λαβόντος «τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα,» οὕτως τῷ «τιμίῳ αἵματι» τῶν μαρτύρων ἀγορασθήσονται τινες, καὶ αὐτῶν πλέον ὑψουμένων παρ' ὃ ὑψώθησαν ἂν δίκαιοι μὲν γενόμενοι μὴ μαρτυρήσαντες δέ· λόγον γὰρ ἔχει τὸ ἰδίως τὸν ἐν μαρτυρίῳ θάνατον ὑψωσιν καλεῖσθαι, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· «ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.» δοξάσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ὑψώσαντες τῷ ἑαυτῶν θανάτῳ τὸν θεόν, ἐπεὶ περὶ ὁ μαρτυρῶν τῷ ἑαυτοῦ «θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν·» ὅπερ καὶ αὐτὸ ἀπὸ Ἰωάννου μεμαθήκαμεν εἰπόντος· ταῦτα δὲ εἶπε σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν.» 51 Ταῦτά μοι κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς οἷόν τε ἦν, πρὸς ὑμᾶς ὑπηγόρευται, ἄπερ εὐχομαι ὑμῖν γενέσθαι πρὸς τὸν παρόντα ἀγῶνα χρήσιμα. εἰ δ' ὑμεῖς μάλιστα νῦν ὡς ἄξιοι πλείονα βλέπειν τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων μείζονα καὶ πλουσιώτερα καταλαμβάνοντες καὶ πρὸς τὸ προκείμενον ἀνυσιμώτερα τούτων ὡς παιδικῶν καὶ εὐτελῶν καταφρονήσετε, κἀγὼ ἂν τὸ τοιοῦτον περὶ ὑμῶν εὐξαίμην. πρόκειται γὰρ ὑμῖν οὐ τὸ δι' ἡμῶν ἀνυσθῆναι τὰ καθ' ὑμᾶς ἀλλὰ τὸ ὅπως ποτὲ ἀνυσθῆναι. καὶ εἴθε γε ἀνυσθεῖν διὰ θειοτέρων καὶ συνετωτέρων καὶ ὑπερεχόντων πᾶσαν ἀνθρωπίνην φύσιν λόγων καὶ σοφίας θεοῦ.